

PŘÍLOHY

Seznam příloha

Příloha A: Schéma 1

Příloha B: Schéma2

Příloha C: Asistence žáků při vedení výuky³¹⁶

Příloha D: Intonační prostocviky³¹⁷

³¹⁶ BAKULE, František. *Srdcem: Bakulovi zpěváci*. 300 s. Nevydaný spis. Muzeum Komenského: fond FB, signatura:36/81 S8-82. Dále: BAKULE, *BZP*, s. 93 – 94.

³¹⁷ BAKULE, *BZP*, s. 94 – 95.

MODEL ZÁKLADNÍCH SLOŽEK PPHU VE VZTAHU K JEHO VÝCHOZÍM PÓLŮM A ZKUŠENOSTNÍM MEZNÍKŮM

Schéma 1:

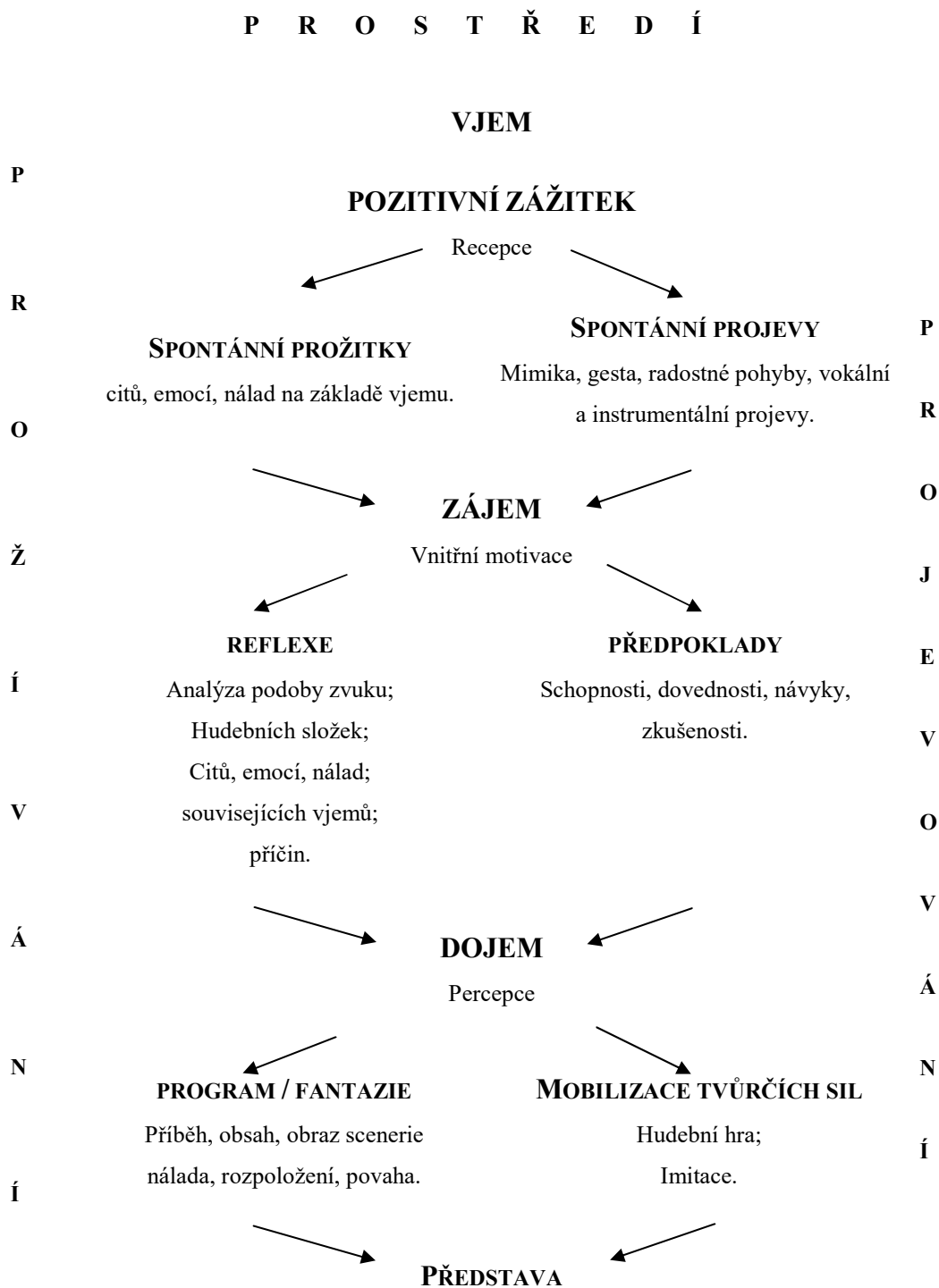
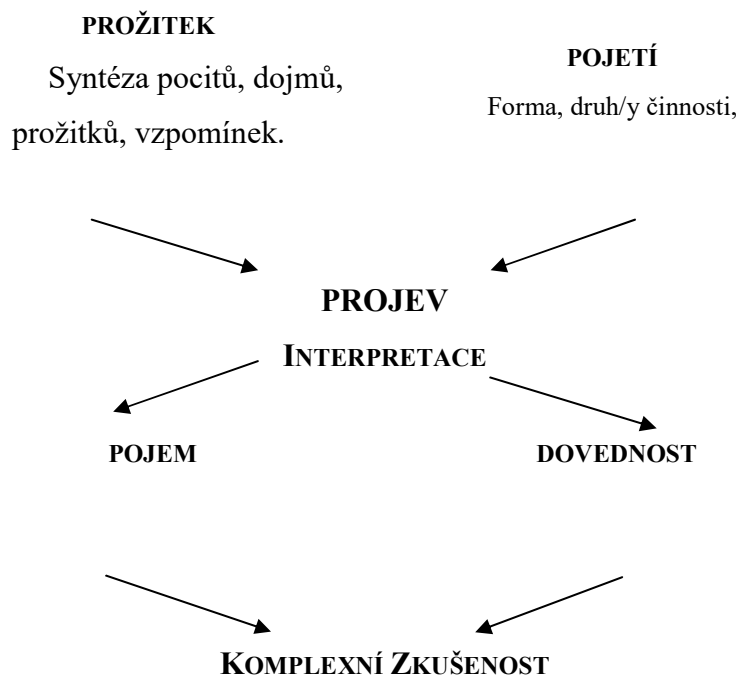

SCHÉMA 2

P Ř E D S T A V A

P
R
O
Ž
Í
V
Á
N
Í

P
R
O
J
E
V
O
V
Á
N
Í

ASISTENCE ŽÁKŮ PŘI VEDENÍ VÝUKY

„Po několika týdnech příliv nováčků ustal a naše sborové těleso nabylo pevné formy. Byl to ovšem velmi pestrý shluk vrabčáků. Od pětiletých mrňat až k šestnáctileté „slečně“.

Stejně tomu bylo v kvalitě hlasů: ti nejmenší kvákali a skřehotali, prostřední většinou vřeštěli, jakoby přišli z brazilských pralesů, mezi největšími bylo už několik, kteří slušně zpěvně užívali hlasu.

Také jakost hudebního sluchu byla různá. Někteří dovedli čistě zazpívat písničku nebo škálu a intonovat každý předzpívaný nebo zahráný tón, jiní tápali.

*A byli i obávaní „bručouni“. Ti dostali příkaz krotit svou zpěvní horlivost. Nevystřelovat, ale nejdřív poslouchat a pak opatrně se „strefovat“. Stát vždy jen v pravém hlasu a s ním měli tichouče zpívat. Pro ně platil příkaz: víc naslouchat než zpívat! Každý celý nebo „polobručoun“ měl svého strážce, patrona. **Ten stál za ním, zpíval svému chráněnci do ucha a kontroloval jeho intonaci.** Více nebo výrazným pošouchnutím upozorňoval svého svěřence, začal-li bloudit. Tak bručouni s vědomím, že jsou stále pod dozorem, zvykli si pozorně naslouchat a stále se snažit, aby přizpůsobili svůj hlas hlasu svého vůdce. Díky tomuto opatření byl unisonní náš zpěv (při vícehlasém zpívat nesměli, při tom měli jen naslouchat a tón si „myslit“) stále čistší. Bručouni hynuli, až vyhynuli docela.³¹⁸*

³¹⁸ BAKULE, BZP, s. 93 – 94.

INTONAČNÍ PROSTOCVIKY

„Před zpíváním písniček dělali jsme intonační prostocviky. Zcela primitivní: sbor i jednotlivec „střefovali se“ do předzpívaného nebo předehraného tónu, rozbíhali se stupnicemi, hopsali v (tvrdých i měkkých) rozložených akordech, vystřelovali oktávy atd. To všechno ne s tvářemi týraných studentů, ale vesele, jaře, jak se na radostné cvičence slušelo.

Po melodických cvičích sluchu dělaly se harmonické. Zprvu zas ty nejjednodušší: na předehraný tón stavěl se tvrdý nebo měkký sextakord. Spodní hlas položil základ, na něj se opatrně postavila dřív myšlená než představovaná tercie (mrumendem nebo ba určený vokál). Když byla čistě vyladěna, stejným způsobem jako u tercie se nadnesla sexta, na vrchol se postavila svítivá oktáva. Akord se chvíli držel. Bud' aby se vyčistil nebo aby se jeho tvůrci čistým zněním potěšili.

Později jsem dělal tato cvičení tak, že jsem dětem předehrál akord, který se jim ve zpívané harmonizaci zvlášť líbil, a sluchoví labužníci si na něm čistým zaintonováním pochutnali.

Takovým způsobem také zvykali si a vbíjeli si do paměti i akordy nezvyklé, těžké. Nevěřili byste, jak moji zpěváci měli tuto práci rádi, když se konala jako hra, s úsměvem a ne tyransky, ne únavně, dlouho!

Po skončení „prostocviky“ cvičily jsme písničky. Nejprve nové, potom se opakovaly ty, které jsme už uměli. Nikdy mechanicky jen, abychom nezapomněli. Vždy jsme si dopřávali znova prožít dějové nebo citové dobrodružství, jež bylo obsahem písně.

Souběžně se cvičením sluchu šlo kultivování hlasu. V tom tíha práce ležela na Marjance. Já dovedl spíš jen povědět, jak se má co udělat. Marjánka, ta to měla zpěvem demonstrovat. Základní zákon zněl: nekřičet, zpívat!

Od melodicky mluveného slova se vycházelo. Proto se každý text písně nejdřív barevnou mluvou deklamoval. Jasnost, lehkost, přirozenost mluvy – podřízené rytmice hudby – musila být zachována v deklamaci lidových písniček. I při umělých musila být respektována.

Tedy Marjánka, která sama už uměla uhodnout, co a jak je třeba zpěvně vyjádřit nebo s porozuměním vykonat. K čemu jsem já dal pokyn, tam byla mojí demonstrátorkou. Později z nejlepších svých žáků a začek vybrala si asistenty velmi hrdě na to, že jimi mohou být. Sama tedy – nebo její odchovanci – předzpěvovala. Já upozorňoval „zpěvní lid“ čeho si má zvlášť všimnout, o co se snažit, čeho se varovat.

*Pak se zpěváci pokoušeli vzorový zpěv napodobit. Jednotlivci i sborově. Tak dlouho, až jsme s výsledkem byli spokojeni. Tedy – především nápodobou co nejdokonalějšího zpěvního vzoru, učili se moji zpěváci zpívat.*³¹⁹

³¹⁹ BAKULE, *BZP*, s. 94 – 95.

K HUDEBNÍ VÝCHOVĚ PATŘÍ I VŠEOBECNÉ VZDĚLÁNÍ

„Děti byly v učení písni neúporné. Marně jsem je posílal domů, neuměly-li ještě dobře, co jsme si předsevzali toho dne nacvičit. Dvě až tři hodiny trval nácvik, který jsem přerušoval vsuvkami, při kterých si jejich hrdla odpočinula.

Jen hrdla! Zato jsem se staral plně zaměstnat jejich mysl. Všim, co by je zušlechťovalo, tedy především uměním.

Předčítal jsem jim vybrané ukázky umělecké prosy, recitoval jsem jim dokonalá díla veršovaná. Sváděl jsem je, aby pověděly, čím a jak na ně působila. Co jim citově nebo ideově dala. Ukazoval jsem jim zvláště výstižné reprodukce děl výtvarných. Pro výchovu kritického smyslu dal jsem jim posuzovat i obrázky technicky nebo obsahově, ideově nedokonalé.

Rozprávěl jsem s nimi o tom, co samy doma četly, co pěkného nebo nepěkného viděly ve výkladech, výstavách, v kině nebo v divadle.

*Věděl jsem, že tímhle všim probouzím jejich zájem, všímavost, vnímavost jevů, o něž dosud nevalně nebo povrchně, mělce dbaly. A přesvědčoval jsem se, že tím sloužím jak povšechně tomu, co bylo vyjádřeno heslem „**umělecká výchova**“.*

Díky houževnaté pili a vytrvalosti (scházeli jsme se každý den) ovládali jsem ke konci pátého měsíce už dokonale z paměti asi 30 lid. písni ve čtyřhlasé úpravě a k tomu ještě Křížkovského „Utonulou“ a Smetanovu „Rolnickou“.³²⁰

³²⁰ BAKULE, BZP, s. 121.

OBJEVUJI PALETU ZVUKŮ

Příprava: Prenatální období;

- Těhotenství v přítomnosti muzicírování na oblíbené nástroje, v nejlepším případě hra matky na hudební nástroj, pokud je jí to příjemné;
- Zpěv matky, rodičů, nejbližších, s přirozenou a procítěnou interpretací.
- Poslech oblíbené hudby z různých nosičů.

Cílová skupina: zejm. novorozenci

Rovina hudebního vývoje: Receptivní, individuální interpretace, spontánní projevy.

Výchozí mezník zkušenosti: Prostředí.

Průběh:

V blízkosti dítěte rozezníváme zvuky různých předmětů. Nesmí být příliš hlasité ani agresivní. Musí vzbouzet zájem, pozitivní emoce, radost nebo uklidnění. Zvuky je vhodné, začít po jejich doznění jednoduše komentovat jejich zvukomalebnou nápodobou. Vycházíme z první zásady a souvisejících příkladů.³²¹

Ozvučné předměty a zvukomalebná citoslovečná prostá imitace. Příklady:

- Rolnička – cinkcink
- Chrastítko – chrchrchr
- Dřívka – klak, klak, t'ukt'uk
- Šustící látková knížka – šušušušu
- Pískací hračka – písk písk
- Pentatonická závěsná zvonkohra – ding ding dong dong

Muzicírování rodiče nebo jeho zástupce na hudební nástroje:

- Housle – improvizace, pentatonika, vážná hudba, oblíbené skladby, melodie,
- Kytara – doprovod oblíbených písní
- Džembe – relaxační bubnování
- Klavír – zvukomalebné skladby, oblíbené skladby, improvizované doprovody ke zpěvu

³²¹ BAKULE, *BZP*, s. 5 – 6.

- Zpěv – lidové písně, umělé písně, oblíbené hity, improvizace

SPONTÁNNÍ ZVUKOVÉ PROJEVY

„Byla mi asi tři léta. Moje maminka (mladá, veliká, zdravá, krásná jihočeská žena) nesla mne na lokti. Ven za naší stodolu, na hráz velkého rybníka. Za námi poskakovalo kůzle.

Bylo, myslím, jaro. Slunce stálo vysoko a jasně se odráželo v zrcadle rybníka. Soudím jistě správně, tvrdím-li, že bylo „ticho“. Tak, jak bývá ve chvíli bezvětrí, kdy jen v tichoučkou harmonii splývají zvuky, jimiž mluví život milionu bytostí v přírodě.

Na zešířené hrázi proti stavidlům se maminka zastavila. Jásavě vykřikla a prudce se se mnou několikrát otočila. Já radostně vykřikl také. Nevím, tleskal-li jsem, ale pravděpodobně pud mě vedl i k tomuto spontánnímu projevu, jímž hudební primitivové reagují na strhující hudební výkon, k pohoršení jemných muzikálních labužníků.

Maminka mne postavila na zem (to zas už mám ve vzpomínce), chopila mě za ruce a roztočila vířivým tancem. Zpívala při tom ovšem, a já – „zpíval“ také. Náhle mě pustila, s výsknutím se svalila do trávy rázem, a já zas věrně ji v tom následoval. Potom vstala, a sama tančíc, znovu se rozezpívala. Já, opičátko na potácivých nohách, otáčel se také, mával jsem rukama a „zpíval“.....

To je moje nejstarší hudební vzpomínka. Dnes o ní soudím: byl to živelný projev mládí, zdraví a radosti. A my, má veliká maminka a já maličký, byli jsme jím – nevědomky – účinkující velkého chóru živé přírody.

Nevím, měl-li tehdy náš zpěv slova. Mohl, ale nemusil. Nevím, tedy provozovali-li jsme „absolutní“ nebo „programovou“ muziku. Ale jistě náš projev hudbou byl, a my muzikanty. Spontánními, dirigovanými tepy své krve. Na prvém stupni hudebního vývoje.

Nefilosofoval jsem tehdy ještě. Dnes však vím, že tento druh hudby je člověku nejžádoucnější. Tvoří jej – třeba primitiv – spontánně tenkrát, když jeho srdcem bije mladá krev, tělo se vzpíná zdravím a mysl je rozjařena pocity radosti.

A teď, v postoji kazatele, co máme a můžeme dělat pro tento úsek hudební „prvovýchovy“? Mnoho. Starat se o předpoklady takových hudebních projevů: dbát o zdraví dítěte, naplňovat jeho mysl radostnými dojmy a – dávat na příležitost i možnost, aby tyto projevy činilo.

Zprvu zcela nerušeně, jak se mu bude chtít. Ale protože jsme vychovatelé – pěstitelé projevů dítěte – nezůstaneme stále jen němými a nečinnými pozorovateli produktů jeho hudebních citů. Nebudeme dbát varovného gesta těch, kdo bojí se zasáhnout „hrubou rukou“ do čistého dětského projevu, aby nerozrušili jeho pohádkový svět. Budeme vyzvídat, co bylo

pohnutkou spontánního projevu a všimát si jeho způsobu i formy. A povíme mu někdy, co si o tom myslíme.

Povedeme je, aby vnímalo podobné projevy i u svých kamarádů a učilo se jim rozumět. Takové naše rozhovory s dítětem budou lekcemi z psychologie.“³²²

³²² BAKULE, *BZP*, s. 23 – 24.

Příloha H:

KUKAČKA

Cíl aktivity:

- Výchozí roviny hudebního vývoje: Receptce, Individuální interpretace a prostá imitace
- Výchozí mezník zkušenosti: Prostředí
- **Cíl:** Radost z hudebních zvuků okolí, Hudební hra s citoslovci,
- Napodobování

Příprava: Exkurze, výlet v přírodě

Průběh aktivity:

Rodič, nebo jeho zástupce, vezme dítě někam do přírody třeba na procházku do lesa nebo na jiné místo, o kterém ví, že tam uslyší kukačku. Pro umocnění efektu této aktivity učiní nejlépe, když dítě cestou tam ponese. Zejména při příchodu do lesa a v lese, aby byl zážitek obohacen o přirozené emocionální pohodlí a pocity. Přitom může rodič prozpěvovat písničky, pohupovat dítě do rytmu, jako doporučuje zásada druhá

Jakmile je kukačka slyšet, rodič upozorní dítě na zvuk a napodobí ji citoslovcem: „Kuku“. K upozornění může doprovodit přirozeným pohybovým gestem – například zvednutý ukazováček, jako: „Pozor, slyšíš?“ nebo ukazováček u úst po vzoru Bakulovy maminky, jako „Pssst, poslouvej,“ a samozřejmě následuje citoslovečná nápodoba: „Ku-ku“. Nakonec je potřeba přidat úsměv, radostný projev, smích a sdílet jej spolu s dítětem. Dítě se pak snaží dospělého samo napodobit, jak zvukově, tak gesty, pokud to již zvládne, a samozřejmě reaguje, nejčastěji vesele, buď mimikou a gesty, které vyjadřují jeho zaujetí zvukem a interakci, nebo již zvládne napodobovat či se o nápodobu pokouší.

Aktivita je inspirována příkladem ze spisu *Bakulovi zpěváčci*.³²³

³²³ BAKULE, BZP, s. 24 – 26.

Příloha I:

HODINY: TIKOT, ODBÍJENÍ

Cíl aktivity: hudebně napodobit nebo interpretovat hodiny

Výchozí roviny hudebního vývoje: Recepce, individuální interakce a prostá imitace a Percepce

Výchozí mezník zkušenosti: Prostředí.

Výchozí schopnosti dítěte:

Optimálně od 9ti měsíců věku, tedy od chvíle, kdy dokáže naslouchat a se zaujetím reagovat na zvuky a začíná být schopno napodoby pohybem nebo řečí (citoslovci).

Příprava: nejlépe domov se starými tikajícími a odbíjejícími hodinami s malovaným ciferníkem a závažími / návštěva hodinářství / jiné místo, kde je možné staré hodiny slyšet, vidět, obdivovat, poznávat, napodobit

Průběh aktivity: Necháme mimino nebo batole v blízkosti starých, malovaných, tikajících i odbíjejících nástěnných hodin se závažími. Jakmile v hodinách hrkne, závaží se pohne nebo začnou odbíjet, dítě si toho všimne a bude je se zaujetím pozorovat, zkoumat. Případně je může rodič nebo jeho zástupce, sourozenec, vychovatel upozornit na tento zvláštní jev. Pak je vhodné jev napodobit citoslovci, a pohybem. ³²⁴

³²⁴ „Ze vzpomínky vám povím, jak u nás doma v rytmu nás cvičily nástěnné hodiny a ovšem také maminka a tatínek.

V naší kuchyni visely na stěně staré hodiny s malovaným ciferníkem, štíhlým kyvadlem a se dvěma velkými závažími na řetízích. V hodinách hrklo, a můj o pět let mladší bratříček (a já před pěti lety asi také) sebou škubl.

Hodiny začaly chraplavě bít. Maminka vzala Josku a nesla ho k hodinám. Klučík kulil oči, poslouchal a díval se, jak závaží hodin padá. Aha, když něco padá, tak to bouchá. – To si ovšem neříkal, to říkám já. Ale v makovičce toho malého pozorovatele už asi vznikala tucha sdružení představ: pád a rána. A když maminka s Josíkem u těch hodin už byla, dala mu příležitost potěšit se i tikáním. Dojmy, jež získal hudbou hodin, zdůraznila a rozšířila mu ještě vlastní výrobou tikání, které provázela pohybem ruky se vztyčeným ukazováčkem.³²⁴

Ale tím hudební lekce Joskova nebyla skončena. Když večer přišel z pole tatínek, pověděla mu maminka, jaké hudební dobrodružství toho dne Joska prožil, i čemu se naučil, a malý žáček musel tatínkovi ukázat, jak hodiny tikají. Sám tikat ještě neuměl – to za něj obstarala maminka, ale pohybem své baculaté ručičky dobře rytmicky ukazoval, jak to hodiny dělají.³²⁴

Uznalý tatínek vytáhl z kapsy remonterky a za odměnu dobrého výkonu dal chlapečkovi poznat, že „tik, tik“ dělají i jeho kapesní hodinky. V pokoji jsme měli „pendlovky“. Na těch bylo všechno vznešené – byly v zasklené skříni, vážně kývaly velmi dlouhým „perpentyklem“, měly žlutá, lesklá závaží a pomalými, lahodnými údery, které dlouze doznívaly, odbíjely čas.

Já i moji všichni sourozenci jsme milovali ty staré, kuchyňské kyvadlové hodiny a měli jsme úctu k těm nádherným v pokoji. Hudba prvních i druhých dodnes nám živě zní ve vzpomínkách a přesnost jejich „tik, tak“ vbíla do nás nesmazatelně dvoudobý rytmus.“ BAKULE, BZP, s. 8 – 10.

Příloha J:

HLÍDACÍ PES

Cíl aktivity: zvukově napodobit a pohybově ztvárnit chování hlídacího psa na řetězu v přítomnosti nejrůznějších osob, předvést co nejlépe reakci psa na různé příchozí.

Počet žáků: jednotlivci a menší skupinky: páry, trojice, čtveřice, které se v rámci třídy prostřídají

Forma přípravy: Exkurze, výlet, návštěva, video-ukázka, nahrávka

Příprava: Dopředu promyslet role osob, které se vyskytnou v přítomnosti uvázaného hlídacího psa: členové rodiny, přátelé a známí, nějakým způsobem hluční lidé, cizinci, cizí děti, návštěvníci, kteří mají po kapsách a taškách potraviny, lidé s různými úmysly, třeba i s nedobrymi, tuláci (podobně jako popisuje Bakule³²⁵), zloději a řada dalších typů osob i osobností, konkrétní příklady samotných účastníků činnosti.

Stanovit přesný rozsah rolí, které se pokusí každá skupina nebo jedinec napodobit. Bakule v tomto kontextu mluví minimálně o dvou různých příchozích.³²⁶ Tudiž dvě různé postavy, které se vystřídají, nebo se vyskytují na dvoře v přítomnosti hlídacího psa zároveň.

Připravit video-ukázky, úryvky filmů a audio-nahrávky pro inspiraci. Bakule doporučoval v optimální míře využívat moderních technologií, tehdy gramofonu, rádia. Obdobně k nim dnes nalezneme různé možnosti, které nabízejí flexibilnější a pohodlnější možnosti práce.

V tomto kontextu můžeme dopředu žákům doporučit audio/video nahrát autentické psí projevy.

Rekvizity: PC, projektor/ větší obrazovka, audio/mp3 přehrávač, lístečky s charakteristikami osob – přizpůsobit dovednosti žáků

Průběh aktivity:

Aktivita by měla začít sdílením zkušeností. Pokud má někdo doma hlídacího psa u domu, mohl by předvést nebo alespoň popsat, jak pes štěká na různé osoby a proč tomu tak patrně je. Potom můžeme zmínit reakce psů obydlí, která běžně míváme. Případně si je přehrát ze záznamu. K tomu pustíme několik natočených příkladů z dokumentů, videí apod.

Umožníme dětem pracovat jak individuálně tak v menších skupinkách.

když na Plátkovic dvůr vkročil nějaký žebravý tulák. K tomu cizinci měl Ašan důvodnou nedůvěru, jež se změnila ve vztek, když nevitáný host si na uvázaného psa odvážně dupl.

jak štěká a co při tom dělá jejich Ašan (pořádě u boudy uvázaný), když jde domů on, Nácík, kterého má Ašan rád. Zcela jinak se choval Ašan včera, když na Plátkovic dvůr vkročil nějaký žebravý tulák.“ BAKULE, BZP, s. 26.

Aktivita není jen interpretací a nápodobou. Může být pojatá jako hádanka.

Aplikace: Hádanka, do které jsou zapojeny dva typy účastníků.: 1. Pes, 2. Osoba v jeho přítomnosti. Nejdříve si důkladně procvičíme různé možnosti psích reakcí. Snažíme se připravit na bezprostřední napodobení hlídacího psa, do jehož teritoria vešel jakýkoli host.

Vedoucí aktivity vždy nalepí osobě charakteristiku na čelo a pes podle ní okamžitě reaguje.

Osoba podle ní hádá, koho představuje.

Pro uvolnění a zpestření může každý účastník také vymyslet vlastní charakteristiku, na kterou bude pes reagovat.³²⁷

³²⁷ „A Nácík Plátků vám dovede mistrně ukázat, jak štěká a co při tom dělá jejich Ašan (pořádně u boudy uvázaný), když jde domů on, Nácík, kterého má Ašan rád. Zcela jinak se choval Ašan včera, když na Plátkovic dvůr vkročil nějaký žebravý tulák. K tomu cizinci měl Ašan důvodnou nedůvěru, jež se změnila ve vztek, když nevitáný host si na uvázaného psa odvážně dupl.“ BAKULE, BZP, s. 26.

SVOLÁVÁNÍ SLEPIC V PODÁNÍ JEDNÉ TETIČKY

Zejména na venkově, kde většinou mají lidé možnost chovat slepice, můžeme slyšet projevy, jakými je svolávají k jídlu. U některých bývají velmi zajímavé po stránce melodické, rytmické, dynamické, třeba i citově expresivní. Text „Ná, puťa, puťa, puťa“ nebo „Na, pipipipi“ se většinou line v melodii o dvou nebo třech stupních: buď klesající z prvního na pátý, nebo půltón ze sedmého na tóniku a pak klesnout na dominantu; dále zde můžeme odhalit akcenty, cressenda decressenda, legato, staccato, kdybychom snad chtěli přehánět.

Díky přítomnosti hudebních složek máme možnosti pracovat s těmito zvukovými a hudebními útvary na základě Bakulových doporučení hned v několika rovinách. Jak je známo, při tom naši svěřenci nebo naše vlastní děti nemusí být profesionálními muzikanty ani znalci not.

Cíl: Expresivně napodobit či interpretovat svolávání sleic, případněv jej převést na melodické úseky.

Výchozí roviny hudební tvořivosti:

Aplikovatelné zásady:

Forma: Exkurze, výlet, návštěva, videoukázka

Počet žáků: jednotlivci a páry, které se v rámci třídy prostřídají

Rekvizity:

Průběh:

Pokud jedeme na venkov, abychom si poslechli některou „tetičku“ či „strýčka“, jak svolává slepice, měli bychom dětem dopředu rozvrhnout, jak nejlépe jejich projev popsat, aby jej mohli později napodobit se vším všudy. V dnešní době nám může pomoci nahrávání. Ale to nemusí být dostatečně schopné zachytit vše. My potřebujeme zjistit mnohem specifičtější rysy takového projevu. Proč je takový, jaký je?

Dopředu si připravíme několik otázek, na které si přejeme najít odpověď. Nejdříve budeme hledat odpověď podle vlastního úsudku. (Pak, pokud máme možnost, můžeme se dotázat přímo samotné „tetičky“ či „strýčka“.) Zajistíme, aby měli děti k dispozici nahrávání. To nám poslouží jako doplňující materiál, až budeme diskutovat o tom, co děti dokázali zachytit skrze svou autentickou zkušenost.

Zpracování aktivity pro žáky prvního stupně, kteří již umí číst základní slabiky „Ná, puťa“ a nižších třít stupně druhého.

Ptáme se dětí na zvláštnosti vyjádření v podobě hudebních složek: melodie, dynamiky, akcentů a rytmu.³²⁸

³²⁸ „Šestiletá Marjánka Donátová vám vskutku uměleckým výkonem dovede ukázat, jak se teta Tenderovic (bydlí v jejich sousedství) projevuje melodicky, rytmicky i dynamicky (třeba o těchto hudebních znacích hudby nic neví), když svolává slepice na krmení, když pohněvaná vyhání jejich Vořecha z umyté sednice, do níž vběhl se zabláčenými tlapami, nebo když při dojení domlouvá Strace, aby klidně stála.“ BAKULE, BZP, s. 26.

VEČER NA VENKOVĚ PŘED DOMEM

„Povím vám – zase ze vzpomínek – jak nám je dávala zakusit naše maminka, moje nejlepší hudební vychovatelka.

Někdy v létě dovolila nám vyčkat tmy, sedla si s námi na lavičku před dům a dala nám naslouchat večerní mluvě vesnice a tamního kraje.

Ještě dnes živě slyším, jak na konci vsi – u Brabců – zavírají na noc vrata: zakvílela a temně a mocně (byla ohromná) buchla.

U rybníčku na návsi se cosi zabělalo a ozvalo se zakejhání. „Husa,“ šeptl jsem. „Ne, to je houser!“ opravila můj chybný odhad (také šeptem) maminka.

Z otevřených dveří chlěva blízké Tlapovy chalupy chvilkami zazvonil řetěz některé z uvázaných krav ...

Ted' sousedními Krašlovicemi projel cizí povoz a pohoršil tamní psy. V hníždě pod římsou nad oknem píplo vlaštovčí mládě – asi se mu něco zdálo.

Za lesem, až z dalekého Slzka, ozval se zvonek vyzvánějící klekání, (všechny zvony všech okolních vesnic jsme uměli rozeznat podle jejich hlasu, směru a vzdálenosti, odkud se ozývaly).

A tohle všechno se dělo, zatím co pod nohama nám hrčel mělký potok, jak jeho voda se zarážela o kamení, a nad hlavou chvilkami zaševalilo listí velikánských topolů, když do nich silněji dýchl večerní vánek... Šeptem jsem mamince sděloval své dojmy, a ona má pozorování doplňovala, rozšiřovala a vykládala.

Po letech jsem často vzpomínal na tyto maminčiny lekce, když jsem poslouchal Smetanovu „Vltavu“, „Z Českých luhů a hájů“ nebo Novákovy „Tatry“ a jiná.

Tak mi maminčiny večerní besedy na lavičce před domem (jindy bývaly v lese, u žabího rybníčka nebo v polích) pomohly porozumět a hluboce prožít takové skladby!³²⁹

³²⁹ BAKULE, BZP, s. 11 – 13.

DOMÁCÍ INSTRUMENTÁŘ

Cíl:

Prostřednictvím nehupební nástrojů kuchyně vytvářet nejrůznější hudební produkce.

Minimální věková hranice: 3+

Zvuky kuchyňského instrumentáře lze poznávat i dřív, ale vjedomé muzicírování přichází nejdříve ve třech letech.

Rekvizity:

vařečky, lžíce, misky různých materiálů, prkýnka, poklice, hrnce skleničky, hrníčky, číše, hmoždíře, krabičky, flašky, dózy, máslenky, síta, strunové kráječe vajec, nádoby s kořením, různé další náčiní s ohledem na bezpečnost, potraviny.

Příprava:

Než začneme, je třeba zjistit, jaké zvuky nám který předmět pomocí čeho dokáže zahrát. Nebudeme jen ledabyle třískat do celého kuchyňského vybavení.

Nástroje si vyzkoušíme, nalezneme jejich zvukové možnosti podle hudebních složek. Zda je možné s nimi pracovat melodicky, harmonicky, rytmicky nebo výrazově..

Různou výšku poskytují hmoždíře a mísy. Zvuk vytvoříme buď úderem nebo třením o hranu. Plocha úderu může být různá. U některých nádob je pak různá i výška nebo síla, délka zvuku či tónu.

Bakule měl v dětství dva hmoždíře, z nichž jeden zněl tónem Cé druhý Gé. V rámci harmonie tóniny C dur zastupovaly tónik a dominantu – dva nejdůležitější stupně základní kadence. Chyběla jen subdominanta F.³³⁰

³³⁰ „Tak při mytí nádobí dávala nám lekce z instrumentace Z jejího návodu improvizovaly se tu celé orchestrální koncerty.

Z nás děti vždy někdo s maminkou stál u dřezu a horlivě pomáhal v mytí. To byla nejen velmi vítaná příležitost pomáchat se ve vodě, ale při tom a zvláště potom vyhovovalo se našim hudebním pudům.

Panečku, tu bylo zvuků! Rozdílných, zajímavých. Každý hrnec zněl jinak. K tomu hmoždíř, poklice, příbory, talíře, sklenice. Stačilo otloukat je o sebe. Maminka ovšem, z praktických důvodů, dávala přednost tomu, že nám půjčila lehkou plechovou lžici nebo dřevěnou měchačku, a ukázala, kterák je možno tímto bicím prostředkem bezpečně dobývat lahodné zvuky z křehkých nádob.

Vzpomínám, jak zvláště rytmicky páchali jsme naším kuchyňským instrumentářem skutečné orgie. Svou bicí povahou k tomu sváděl.

Produkce byly někdy čistě instrumentální, jindy se při nich spojovala hudba vokální – maminciny nebo naše bezeslovné zpěvní improvizace – s orchestrálním doprovodem. Tu se zvláště oblíbenou se užívalo našich dvou hmoždířů. Větší byl zelený – zněl altově tenkým c', menší z mosazi opravdu zvonil jasným, veselým g'.“ BAKULE, BZP. s. 35 – 36.

Příloha M:

HUSÍ COMMEDIA DELL'ARTE

Cíl aktivity:

Vytvořit hudební zvukomalebnou husí scénérii/divadlo vystavěnou na specifických husích charakterech

Dílčí cíle:

vypozorovat, vybrat, popsat, odůvodnit, foneticky zaznamenat husí projevy, specifické role a charaktery a přiřadit k nim obsah sdělení.

Příprava:

Sestavit 4-6 husích rolí na základě autentické nebo zprostředkované zkušenosti podle modelů husích projevů přirozeně žijícího hejna, ať už v domácím chovu nebo divokých druhů.

Prostředky a formy:

Exkurze

- Zaznamenat základní vjemy a postřehy již při exkurzi.
- Pokusit se vnímat a domýšlet obsahovou stránku sdělení, hierarchii hejna, povahy hus.
- Pořídít vlastní nahrávku, která umožní materiál ještě lépe analyzovat.
- do prostředí, kde jsou husy chovány klasickým způsobem v hejnu v důstojných podmínkách i kontaktu s lidmi, např. rezervace, skanzen, Zoo;³³¹
- do míst, kde se může člověk setkat s divokými druhy hus;

Video-záznam dokumentárního charakteru

- umožňující pozorovat, analyzovat a studovat různé husí projevy jak z hlediska individuálního, tak i v kontextu hejna.

³³¹ V tuto chvíli sem nepatří prostředí velkochovů tvrdě zaměřená na ztučnění husích jater a podobné mašinerie, kde jsou husy chovány výhradně v klecích, aby se překrmovaly, protože to neodpovídá tématu aktivity.

Rekvizity přípravy:

- V případě exkurze poznámkové bloky, kamera, vhodné oblečení a obuv; v případě třídy dokument, naučné slovníky, učebnice biologie s tematikou ptactva – hus, adekvátní internetové zdroje.

Specifika přípravy

- Odhalit různé typy husího hlasového projevu v rámci husího společenství, zaznamenat jejich rámcový počet;
- Charakterizovat specifika individuálního i společného husího chování;
- Foneticky³³² i hudebně³³³ zaznamenat specifické výrazy husího „kejhání“;
- Domyslet o čem se asi baví;
- Převést jednotlivá sdělení na různé zvukomalebné, hudebně zušlechtěné, citoslovečné texty;
- Vše společně prodiskutovat.

Otázky k přípravě:

Hudba a zvuk

- Jsou jejich hlasové projevy stejné nebo se v něčem liší? (výrazy, intonace/melodie, rytmus, rychlost/tempo, akcenty, dynamika)
- Proč jedna husa kejhá jinak než druhá? (každá husa je jiná, něco jiného říká, o něčem se baví)
- O čem se baví?
- Jedna konkrétní husa: jak se hlasově projevuje, když je v klidu / rozčílení / radosti / zármutku? Jednu si vyberte a zkuste vymyslet, jak by se ten její projev v různém emocionálním rozpoložení změnil?
- Co při tom dělá husa za pohyby, gesta?
- Jakou má povahu a společenskou roli?

³³² Citoslovečně

³³³ Melodicky, rytmicky, dynamicky, tempově, výrazově, barevně

Další mezi-disciplinární vztahy

Biologie

Vedoucí aktivity by měl být schopen zprostředkovat adekvátní informace, které budou účastníky zajímat³³⁴, případně je společně s nimi operativně vyhledat ve vhodných zdrojích.

Tématika: hus, migrace, vody, životního prostředí.

Výsledky přípravy:

- Specifikace a charakteristika 4 – 6 husích rolí: povaha, stáří, společenská role;
- Autentický záznam husího hlasového projevu, melodie/intonace, tempo, akcenty, rytmus dynamika, výška hlasu;
- Analýza a syntéza, z nichž vyplývají typické rysy projevu pro daný charakter: husím způsobem „verbální“.

Účastníci:

4 - 6ti členné uskupení v rámci běžné třídy, aby se vystřídal alespoň dvě až čtyři skupiny

Motivace:

Dokument *Ptačí svět*: <https://youtu.be/XtYNzZGoYLE>, například:³³⁵

3:00 Husa velká (Oie cendrée);

15:47 Husa indická/tibetská (Oie à tête barée)

Výchozí rekvizity:

- vlastní záznamy o pozorovaných husách
- psané poznámky (bloky, sešity)
- nahrávky
- lístečky s tématy husích hovorů (např. rozpálený asfalt – nepříjemný na chůzi; lidé ve vsi; auta; jídlo; počasí; husí přátelství, husí krása; husí námluvy; husí výchova, husí zpěvy apod...)
- přehrávač

³³⁴ Vnitřní motivace, přirozené bádání, souvislosti

³³⁵ V originále *Le peuple migrateur*, od trojice režisérů: Jacques Cluzaud, Michel Debats, Jacques Perrin, 2001.

Inspirace a otázky v souvislosti s průběhem aktivity

- Uvedení souvislostí mezi Commedií dell'arte a aktivitou. Např.: „*Co to je commedia dell'arte?*; *Proč souvisí commedia dell'arte s naší hudebně-dramatickou hrou?*“ (Improvizace; Pevně dané charaktery postav, u kterých je dané typické chování v určitých situacích: staří páni se snaží bránit mladým v lásce, mezi mladými se vždy najdou zamilovaní, sluhové dělají zase naschvály svým pánům, nalezneme zde i nenaplněnou lásku Harlekýna vůči Kolombíně.... atd)

Popis aktivity:

- Děti utvoří skupinky o 4–6ti členech.
- Domluví se, které konkrétní role ze své sbírky „husí commedie dell'arte“ budou v rámci skupinky napodobovat a interpretovat je jejich zvukomalebným kejháním.

První fáze – Představení hejna

- Každá skupina zvlášť představí své hejno. Diváci sledují, jak na sebe „husy“ reaguji.

Druhá fáze – Commedia dell'arte

- Dojde k setkání dvou „husích hejn“.
- Pokud „husy“ nenaleznou téma hovoru, mohou si jej pro inspiraci vylosovat z klobouku nebo nádoby s lístečky, které dopředu sepsali spolužáci, kamarádi nebo vedoucí aktivity.
- Diváci se pokusí odhalit mimo-hudební kontext z jejich projevu a po skončení interpretace sdělí své postřehy děje.
- Resumé – diskuze, analýza-syntéza
- Diskutují a debatují, argumentují, zda projev odpovídal zamýšlenému obsahu, jak by měl případně vypadat.
- Kolik druhů hlasových projevů umí husy?³³⁶

Třetí fáze – Zhudebnění

- Jakou melodii/intonaci, jaký rytmus, rychlost/tempo, dynamiku, akcenty, frekvenci opakování lze zaznamenat u husích výroků?
- Pokud děti neumí psát noty, zde se mohou některé naučit právě SPOLEČNÝM POKUSEM o záznam melodie husího projevu.

³³⁶ Na příklad Wikipedie uvádí, že u husy velké bylo zaznamenáno až 12 hlasových projevů, přičemž nejčastější je „Ga-ga-ga“.

Aplikace:

Aktivitu lze symbolicky provozovat i v menším uskupení s tím, že aktér přechází z jednoho projevu do druhého, nebo si pomáhá nahrávací technikou, reprodukce přehrává v různých smyčkách, zahušťuje a mixuje.

Další hudební práce s husími projevy, převedení na melodii a použití ve skladbě či improvizaci, zvukomalebné zhudebněné texty inspirované husími projevy.

Obdobné pojetí projevů dalšího ptactva. Inspiraci můžeme nalézt kolem nás, na ulici, u vodních toků, jezer, rybníků, na výletech, exkurzích do míst, kde ptáci žijí, nebo jsou chováni, ve video-dokumentech, v tomto kontextu stojí za zmínku hudebně zpracovaný dokumentární film trojice režisérů: J. Cluzaud, M. Debats, J. Perrin, s názvem *Ptačí svět*³³⁷, z roku 2001, v neposlední řadě nalezneme podněty v knihách, v závislosti na vyspělosti čtenáře, například *Racek* Richarda Bacha.

³³⁷ Le peuple migrateur, 2001.

MYSTERIÓZNÍ PSÍ NOKTURNA A BÁCHORKY

Cíl aktivity:

Vytvořit hudební zvukomalebnou kulisu vytvářející atmosféru nočního venkova po klekání a k ní tajemnou a mysteriózní báchorku.

Dílčí cíle:

- Vypozorovat, vybrat, charakterizovat, odůvodnit, foneticky zaznamenat psí projevy a odhadnout jejich emocionální či citové rozpoložení, náladu, které psy ve svých projevech patrně ventilují;
- Zaznamenat pocity, které psí hlasové projevy vyvolávají, když je člověk slyší ve tmě uprostřed noci pod „jasným pilířem hvězd“³³⁸;
- Vytvořit podle vlastních dojmů a pocitů vyprávění ve stylu báchorky, ke kterému potom v rámci aktivity zahrají zvukovou kulisu v podobě psích projevů mysteriózních večerů a nocí.

Příprava:

Na základě autentické nebo zprostředkované zkušenosti sestavit paletu psích hlasových projevů, které vytvářejí zvukovou kulisu večerního a nočního venkova, ať už se jedná o psy v domácím prostředí hlídajících lidská obydlí nebo toulavé.

Východiska pro přípravu:

Exkurze

- Mimořádná večerní a noční exkurze na venkov nebo do vilových čtvrtí měst.
- Zaznamenat základní vjemy a postřehy již při exkurzi.
- Může se konat v jakoukoli roční dobu, ale zvláštní zvukový efekt má zejména v zimě, kdy je všude kolem hodně sněhu.
- Pokusit se vnímat a domýšlet obsahovou stránku psího sdělení, co jej vyvolalo.
- Pořídit vlastní nahrávku, která umožní materiál ještě lépe analyzovat.

³³⁸ „A Nácík Plátků vám dovede mistrně ukázat, jak štěká a co při tom dělá jejich Ašan (pořádně u boudy uvázaný), když jde domů on, Nácík, kterého má Ašan rád. Zcela jinak se choval Ašan včera, když na Plátkovic dvůr vkročil nějaký žebravý tulák. K tomu cizinci měl Ašan důvodnou nedůvěru, jež se změnila ve vztek, když nevitáný host si na uvázaného psa odvážně dupl. A kdož ví, není-li Nácík už tak básnický a hudebně vnímavý, že vám bude umět vylíčit náladu a zpěvy Ašana, jimiž on v mysteriózních večerech vzdává hold bledému pilíři hvězd.“ BAKULE, BZP, s. 26.

video-záznam dokumentárního charakteru

- umožňující pozorovat, analyzovat a studovat různé psí večerní a noční hlasové projevy jak z hlediska individuálního, tak i v kontextu smečky.

Otázky k přípravě

- Některé zdroje uvádějí, že dospělý pes sám o sobě neštěká. Štěkot využívá jako komunikační prostředek s člověkem,³³⁹ pak i mezi sebou výhradně ve hrách,³⁴⁰ ochraně teritoria³⁴¹ a celkové socializaci v rámci společenství lidí, kteří pro něj představují smečku.³⁴² Co potom sděluje lidem svými nočními a večerními zpěvy a dalšími vyjádřeními?

Rekvizity přípravy:

- V případě exkurze poznámkové bloky, kamera, vhodné oblečení a obuv; v případě třídy dokument, naučné slovníky, učebnice biologie s tematikou psů, adekvátní internetové zdroje;
- Poznámkové bloky, psací potřeby, popř. notové papíry;
- Zatemňující závěsy;
- Baterky, svítilny na mobilu.

Specifika přípravy

- Odhalit nejružnější typy psích nočních hlasových projevů v různých situacích, pokud je možné je zaznamenat;
- Odvodit psí náladu i emocionální a citové rozpoložení, které projevy ventilují
- Foneticky³⁴³ i hudebně³⁴⁴ zaznamenat specifické výrazy psího štěkání, vytí, kňourání, kňučení, apod.;

³³⁹ „Psi jsou přirozeně naladěni ke komunikaci s člověkem – při řešení problémů se obrací k člověku a už štěnata jsou schopna rozumět lidským gestům, jako je naznačování očima a ukazování prstem[81][82]. Dalším přízpůsobením se životu s člověkem je štěkot – dospělí vlci neštěkají, štěkání není vlastní ani primitivním psům, ale prošlechtění psi používají štěkání zcela přirozeně, a to téměř výhradně ke sdělování informací lidem.

Pro psa je přirozené respektovat člověka jako vůdce – jen velmi málo psů je přirozeně dominantních natolik, aby sami usilovali o vedoucí postavení. V případě nedůsledného, nedostatečného vedení, při rozmazlení psa a jeho polidšťování ale pes může cítit absenci vůdce a následně se sám postaví do jeho role.“ Pes domácí. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-05-08]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pes_dom%C3%A1c%C3%AD#Socializace

³⁴⁰ „Psi znají rovněž hlasové komunikační hry, kdy se štěkáním ve vysoké tónině navzájem provokují k další hře.“ Pes domácí. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-05-08]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pes_dom%C3%A1c%C3%AD#Socializace

³⁴¹ „Psi plemena vyšlechtěná ke střežení, jako jsou pastevečtí psi nebo špicové, mají lovecké pudy výrazně potlačeny[80]. Neotenické znaky jsou nich vyjádřeny silně a vzhledem jsou podobní vlčatům – většinou mají klopené uši, kratší čenichovou partii, v poměru k tělu větší a kulatou hlavu. Vetřelce označují štěkáním, čímž přivolávají nadřazené členy smečky – člověka.“ Pes domácí. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-05-08]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pes_dom%C3%A1c%C3%AD#Socializace

³⁴³ Citoslovečně

³⁴⁴ Melodicky, rytmicky, dynamicky, tempově, výrazově, barevně

Východiska aktivity:

- Specifikace alespoň 4-6 druhů psích hlasových projevů;
- Fonetický zvukomalebný záznam projevu;
- Analýza a syntéza, z nichž vyplývají typické rysy projevu pro dané emocionální a citové rozpoložení.
- Zaznamenat vlastní pocity, které psí hlasové projevy vyvolávají, když je člověk slyší ve tmě uprostřed noci, nejlépe sám, pod „jasným pilířem hvězd“³⁴⁵;

Účastníci:

4 - 6ti členné uskupení v rámci běžné třídy

Motivace:

Video-ukázka, příběh, úryvek z knihy.

Výchozí rekvizity:

- vlastní záznamy o pozorovaných psích projevech
- psané poznámky (bloky, sešity)
- nahrávky
- přehrávač

Popis aktivity:

Děti utvoří skupinky o 2–6ti členech, v závislosti na možnostech vyplývajících z obsazení třídy. Bylo by dobré, kdyby se vystřídal alespoň 4 skupiny.

První fáze aktivity – báchorka, atmosféra, dramaturgie, schéma představení

- Vytvořit podle vlastních dojmů a pocitů báchorku, která bude přednesena či hrána jako divadlo a doprovázena kulisou večerních a nočních psích projevů poněkud mysteriózního charakteru.
- Děti ve skupince se domluví, která psí emocionální, citová a náladová rozpoložení budou potřebovat, aby dokreslila atmosféru příběhu. Atmosféra, kterou vytvářejí je v podstatě vedlejším efektem dokreslujícím tajemno večera a noci. Zamyslí se tedy nad konkrétním obsahem psích sdělení, v jejichž kontextu se budou psím způsobem hlasově vyjadřovat.

³⁴⁵ BAKULE, BZP, s. 26.

- Psí zvuková kulisa by však měla znamenat zásadní složku příběhu, který se odehrává v nočních hodinách nebo na večer po klekání. Psí projevy ze své sbírky budou v rámci skupinky napodobovat a interpretovat beze slov, jen jejich citoslovečným, zvukomalebným způsobem.
- Rozdělení rolí je zcela na volbě účastníků. Můžou si zvolit jen jednoho psa a ostatní být vypravěči nebo další aktéři nebo naopak jednoho vypravěče a ostatní v rolích psů.
- Zvuková kulisa zde hraje důležitou dramaturgickou roli. Má pomoci navodit atmosféru, dokreslit děj a především do něj vtáhnout diváky. Můžeme si vyzkoušet, jak například vyvolat napětí, jak zapříčinit mrazení strachu, jak zapůsobit na divákovu empatii apod...
- Pro lepší efekt je třeba aktivitu provozovat v přítomnosti, přičemž vypravěč příběh vypráví nejlépe z hlavy, nebo jej čte pod osvětlením baterky, mobilu apod...

Druhá fáze aktivity – hudební kulisa v šeru

- Ve třídě je přítomnost, role jsou rozdělené, průběh příběhu jasný: buď si jej sepsali na papír za účelem přesného PŘEDNESU, nebo se rozhodli stanovit jen koncept a vyprávění IMPROVIZOVAT.
- Vypravěč nebo aktéři čtou své party pod světlem baterky, nebo jej vykládají z hlavy a improvizují podle stanoveného konceptu. „Psi“ vytváří tajemnou atmosféru, která vzbuzuje pozornost a zásadně dokresluje průběh děje.
- Čím více jsou diváci vtaženi do děje, tím lépe.

Resumé

- Diváci vytváří výstižné RECENZE: svými slovy hodnotí představení jako celek, jak na ně zapůsobilo, jaké mají dojmy. K tomu zvláště diskutují přednes vypravěče, interpretované psí projevy, dramaturgické zpracování – efekt psích projevů v kontextu s příběhem a v neposlední řadě se snaží odhalit obsah interpretovaných psích sdělení. Diskutují a debatují, argumentují, zda projev odpovídal zamýšlenému obsahu, jak by měl případně vypadat.

Třetí fáze – zhudebnění a další zvukové efekty

- Každý příběh může být doladěn hudbou. Některé se mohou dokonce odehrávat zároveň stejného večera, noci.

Základní úkol:

Převést jednotlivá sdělení na různé na zvukomalebné, citoslovečné texty, na melodické úseky;

Hudba může vyjádřit:

Některé psí zpěvy, rytmické i výrazové hlasové projevy: jednoduše jejich intonaci, rytmus a výraz převedeme na melodii, rytmické celky, s dynamickou složkou, akcenty, tempem;

Programový obsah příběhu;

Nezávislou paralelnost nebo kontext dvou příběhů ve stejném čase a místě; atd.

Aplikace:

- Obdobné pojetí zvukové kulisy s použitím projevů další zvěře, která takto dovede vytvořit mysteriózní charakter večerů a nocí. Vlci, sovy, cizokrajná zvířata.
- Inspiraci můžeme nalézt kolem nás, v městech, vesnicích, venkově, volné přírodě při různých výletech, stanování, prázdninách, dovolených nebo v pohodlí domova z různých dokumentů, knih, povídek, článků, videí, filmů atd.

KOČIČÍ GROTESKY A KABARETY

Cíl aktivity

- Vytvořit kočičí němou však mňoukanou grotesku doprovázenou komentáři na velkém formátu papíru, projektoru nebo tabuli.
- Hudebně a dramaticky ztvárnit úryvky z kočičího života

Dílčí cíle a předpokládané benefity

- Vyžít se hudebním a dramatickým způsobem
- Rozšířit své hudebně dramatické schopnosti
- Schopnost spolupráce, koordinace, organizace
- Uvědomit si specifika kočičího chování
- Zjistit, jak se kočky cítí v nejrůznějších situacích,
- Odhalit důvody nejrůznějších kočičích projevů
- Hudebně a všeobecně kreativně pojmout tendence kočičího chování v kontextu s člověkem
- Pozitivní vztah ke zvířatům

Východiska aktivity

Výchozí úroveň hudební tvořivosti:

- Spolupráce a společná interpretace
- Kolektivní improvizace

Účastníci:

Různá uskupení, nejlépe 4 - 6ti členné v rámci běžné třídy

Motivace:

- Jako motivaci lze zvolit některou z praktických ukázek ztvárnujících nebo zachycujících grotesknost kočičího života. Pro tento případ se nám zdá nejlepší využít groteskní Kočičí duet Gioacchino Rossiniho a brilantní vkusné animované zobrazení Simona Tofielda.
- Hudba:
Gioacchino Rossini: *Kočičí duet*
O čem se kočky baví? (buď jen rámcově nebo s titulkami)

Jaké mají povahy?

- Film:

Krátké animované filmy o Simon's Cat od Simona Tofielda

Jaký umělecký žánr byste zvolili pro interpretaci obdobných situací a proč?

Příprava

- Smyslem přípravy je analyzovat nejrůznější kočičí projevy a specifikovat je na základě vlastních zkušeností a pozorování. Zachytit je citoslovci a charakterizovat je, popsat děje v jejich souvislosti, napodobit projev nejen zvukově, ale i mimikou gesty, do jisté míry i vlastním pohybovým pojetím.
- Otázky k přípravě aneb na co se zaměřit (expozice – uvedení otázek a výzkumných témat)
- Jaké druhy mňoukání a dalšího zvukového vyjadřování je možné u koček zaznamenat?
- zkuste jej napodobit, vyjádřit a zapsat citoslovcem, popsat
- např. Jak zní kočičí hra, spokojenost?
- Co vydávají kočky za zvuk, když vidí poletovat hmyz, třeba mouchu?
- Jaký děj předcházela kočičímu hlasovému projevu, jaký následoval?
- Popište bizarní a komické situace (hry, rvačky, zlobení, shazování věcí, krádeže jídla a předmětů a následné nakládání s nimi...)

Bizarosti kočičího chování:

- kočky a zrcadlo
- kočky a olivy
- kočky a krabice
- kočky a sprcha
- kočky a kytky
- kočky a jiná zvířata (chameleon, žába, ježek, pes, husa)
- kočky a dekorace, vánoční stromeček, ubrus apod
- S jakými povahami koček jste se v životě setkali?

Rekvizity k přípravě

- Počítač s internetem dvd přehrávač + obrazovka a vlastní dvd nosiče zachycující kočičí život; popř. kamera (*Film, filmový úryvek, vlastní nebo internetové video*)
- Psací potřeby

Prostředky a formy (fixace- hledání odpovědí na otázky):

- Běžný prostor pro výchovně-vzdělávací aktivity, třída, klubovna herna, tělocvična nebo domov, kde je možné uskutečnit následující možnosti a tipy
- Diskuze
- Sdílení vlastních zkušeností
- Film, filmový úryvek, vlastní nebo internetové video
- Videá od běžných chovatelů koček (např. Zábavné sestřihy kočičích videí)
- Krátké animované filmy o Simon's Cat od Simona Tofielda, vycházející z běžného života s kočkou
- Video-dokumenty
- Videá z kočičí perspektivy
- Vlastní video či výběr videa-í, filmu
- Hudba:
 - Která buď personifikuje kočk/u-y nebo představuje děje s nimi spjaté či alegorie
 - Gioacchino Rossini: *Kočíci duet*
 - Andrew Lloyd Webber: *Kočky*
- Fotografie, obrazy, plakáty
- Obrazová kniha o Simon's Cat od Simona Tofielda, vycházející z běžného života s kočkou
- Plakát „Tourné du Chat Noir“
- Fotografie z Montmartru zachycující kočky
- Literatura
 - Populárně naučná i odborná literatura o kočkách
- Exkurze
- Výstava koček
- Zoo
- Chovatelská stanice
- Domov někoho z účastníků aktivity, kde jsou kočky

Prostředky a rekvizity výchozí pro aktivitu (analýza, syntéza)

- Odpovědi na otázky:
- Soubor kočičích hlasových a zvukových projevů
- Specifika vybraných příkladů kočičího chování v různých situacích

- Výtvarné potřeby: barevné lepicí papíry, v kočičích i nekočičích barvách, čelenky, sponky, tkaničky, pásky
- Pohodlné oblečení na pohyb.
- Velké formáty papíru A3-/kartonu/tabule/projektor/ tv obrazovka+počítač

Popis aktivity

První fáze aktivity - Tvořivé zvukově dramatické hádanky

- Interpret - snaží se kočičím způsobem co nejlépe interpretovat danou situaci a určitou kočičí povahu i náladu. Dvě poslední si může sám zvolit, první nikoli.
- Divák - snaží se uhodnout o jakou situaci, povahu a náladu kočky se jedná.
-
- Aktivité musí předcházet tvorba databáze kočičích projevů a společná diskuze, kde se předvádí jednotlivé kočičí projevy v různých situacích, povahy a nálady, které účastníci vypořizovali z videomateriálů/během exkurze; vyčetli z knih; nebo je například znají z domova. Vedoucí aktivity si přitom zaznamenává, jaké projevy jsme dali dohromady pro budoucí účely syntézy a práce s ní.
- Na prezentační plochu (tabuli, obrazovku, projektor, velký arch papíru) sepíšeme různé možnosti kočičích projevů, které jsme zvládli vypořizovat, sdílet v předešlé diskusi. Názvy definujeme ve formě obecné charakteristiky situace, při které se kočičí projev odehraje.
- K tomu připravíme seznam různých kočičích povah a náladových či emocionálních rozpoložení.
- Sepsané seznamy zaznamenává vyučující nebo střídavě žáci, jednak na lístečky, jednak na prezentační plochu tabule, obrazovka, projektor, velký arch papíru apod.) a hned po skončení diskuze je zveřejní (, aby byly dobře vidět a zároveň byla možné odškrtnout je.
- 1 až 3 nádoby. Lístečky kolektují v nádobě nebo nádobách rozdělené podle situace, nálady a povahy. Nejdůležitější je nádoba se situací. Ostatní můžeme nechat na žácích, ale mohou si rovněž tyto specifikace vylosovat. Vlastní volby nálad a charakterů se může opakovat. Situace nikoli. Díky odškrtnutí můžeme mimo jiné zjistit oblību některých kočičích projevů.

- Hned po vylosování interpretují jednotlivci podle parametrů, které si vylosovali nejrůznější situace a v nich nejrůznější kočky. Ostatní hádají, o jakou situaci se jedná, o jakou povahu a jakou náladu.

Diskuze: Smysl a souvislosti

- Výstupy je nejlepší rovnou krátce okomentovat a proložit souvislostmi s kočičím chováním, vývojem, tedy vhodnými vsuvkami z různých oborů (např. biologie)
- Příprava kočičích výstupů musí vycházet z reality. Grotesknost není třeba přehánět, kolikrát stačí jen napodobit běžné situace kočičího života bez jakýchkoli příkras. Na druhou stranu, v rámci témat se nemusíme úplně bránit některým přidaným komickým prvkům, které efekt podtrhnou.

Druhá fáze aktivity - kočičí groteska

- Skupiny o 3-4 účastnících
- Na základě pozorování a analýzy kočičího jednání vykonstruují skupiny příběh, kde figuruje kočka (kočky) a významně ovlivňuje spád situace i osudy dalších postav, pokud v příběhu vystupují.
- Kočičí groteska nebude úplně němá. Ponecháme jí veškeré mňoukání, zvukové projevy koček.
- Pokud potřebujeme použít slova, musíme je dopředu napsat na prezentační plochu (velký arch papíru, karton, tabuli, do souboru k projekci)

Resumé

- Společná diskuze o povedeném, nepovedeném, různých možnostech a alternativách.

Třetí fáze aktivity – zhudebnění kočičích projevů

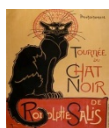
- Vybrané kočičí zvukové projevy zkusíme převést do hudebního projevu – inspirujeme se jejich hudebními složkami: melodií, rytmem, dynamikou, výrazem, tempem, harmonií

Souvislosti:

Kočičí projevy jsou široký pojem. Některé bývají pro většinou koček rámcově podobné:

- předení jako vyjádření pohodlí a spokojenosti,

- syčení v případě ohrožení,
- mňoukání o jídlo nebo pohlazení,
- zvláštní broukání při setkání se s poletujícím hmyzem,
- hluboké kňourání při velkém příkoří a stresujících situacích (sprchování, stříhání drápků, přepravování).
- Setkáme se však s řadou individuálních hlasových vyjádření v souvislosti s chováním koček v nejrůznějších situacích. Můžeme říci, že všechny kočky milují krabice, dokonce se k jejich milovníkům řadí i další druhy kočkovitých šelem, jako lvi, tygři, rysi atd. Naopak ne každá kočka je přítulná, většina z nich se pohybuje ladně, svérázně, nebo pózuje s přivřenýma očima, přičemž má přehled úplně o všem, má svou hlavu, není třeba jí vychovávat, učí se jedině po dobrém, v laskavém prostředí, někdy je dokonce velmi plachá a samotářská, po nocích má sklon lovit nebo si hrát, setkávat se s dalšími kočičími klany a při námluvách se poprat do krve o nejlepší kočičí partnerku. Kočičí chování a komunikaci potom provází nejrůznější množství individuálních i běžných hlasových vyjádření.
- V neposlední řadě je pro nás důležité místo, kde se s kočkami setkáme. Najdeme je totiž všude možně:
 - doma,
 - ve volné přírodě,
 - na ulici,
 - a dalších místech.
- Pouličními kočkami je proslulá Paříž a její umělecká čtvrť Montmartre, rodiště pravého nefalšovaného francouzského kabaretu a v něm znějícího moderního šansonu, který takto vyrůstal mezi kočkami a dokonce se jimi také inspiroval. Od dekoru v jejich ladném sametovém stylu až po celé kabaretní scény, na jejichž pozvánkách hrdě pózoval černý kocour, maskot jednoho z nejslavnějších pařížských kabaretů: Le Chat Noir Roberta Salise³⁴⁶ Příslušný plakát s kočičím elegantem se stal snad ještě

³⁴⁶ Plakát T. A. Steinlena pro kabaret Le Chat Noir. Tourné du chat noir. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-05-13]. Dostupné z: https://fr.wikipedia.org/wiki/Tourn%C3%A9_du_Chat_noir Tourné

známější než kabaret sám.³⁴⁷ I u nás se kočka do písničky vloudila, rovněž do prostředí divadla a kabaretu. (Kočka na okně)

- Moderní šanson se dočkal vysoké interpretační úrovně. Nalezneme zde texty nejrozličnějších charakterů i závažnosti: veselé slovní hříčky komediálního charakteru i vážnější obsahová vyjádření. Po stylistické stránce se u řady z nich dočkáme skvělých básnických obrátů. Konkrétní témata se pak příliš neliší od témat běžné lidové tvorby: životě, lásce, touze, snech, zlomených srdcích, lidech, místech, ročních dobách. Moderní chanson není od této tvorby daleko. Původní šanson je renesanční hudební formou trubadúrů a truvéřů, kteří se dvořili svým vyvoleným ušlechtilým dámám. Jejich láska v rámci tehdejší společnosti nemohla být naplněna, zůstala platonickou a zpívanou nebo přednášenou nejčastěji za doprovodu loutny. Francouzský výraz „chanson“ ovšem neznamená jen vymezenou hudební formu, ale také všeobecné označení pro píseň.
- Tedy zaměříme se na tematiku „chansonu“ kočičím způsobem.:
- Jak by vypadal renesanční šanson v pojetí koček?:
- <https://www.youtube.com/watch?v=tJS-HZWB3wE> (Jedna z nejaut. Verzí, renesanční nástroje, obstojný zpěv, akorát je to celkem rychlé)
- <https://www.youtube.com/watch?v=ojkHF6jDIJI> Výborná nahrávka na „harpsicle“
- <https://www.youtube.com/watch?v=r-SoZ9kuvNc>
- <https://www.youtube.com/watch?v=tTYeQYiwAPI> na lyru
- <https://www.youtube.com/watch?v=adCO1TRBjRQ> (kvalitní nahrávka)
- <https://www.youtube.com/watch?v=FUsqgelQTi4> (Mil Marie Mougenot - zpopularizovaná)
- <https://www.youtube.com/watch?v=9ti59NdbG1c>
- <https://www.youtube.com/watch?v=rdGGIEYZRzQ>
- Renesanční v tomto kontextu znamená využití specifických hudebních prostředků, modálních tónin. Moderní se pohybuje na jazzovém a blues základu, základním kamenem improvizace se kromě bluesově řešeného základu stává pentatonika v pojetí

³⁴⁷Tourné du Chat Noir: „*Le Chat noir je považován za první moderní kabaret a byl prvním kabaretem, ve kterém se hrálo na piano. Za své jméno vděčí černé kočce, kterou Rodolphe Salis našel na chodníku během příprav na otevření a nejspíš nejvíce kabaret proslavily umělecké plakáty Théophile Alexandre Steinlena.*“ Tourné du chat noir. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-05-13]. Dostupné z: https://fr.wikipedia.org/wiki/Tourn%C3%A9_du_Chat_noir Tourné

vyhrávek. V obou případech je třeba sžít se s obsahem. Jinak naše hudební sdělení nebude věrohodné.

- Kromě elegance a inteligence nalezneme u tohoto zvířete také vytříbenou povahu s individuálními rysy. Není divu, že o kočkách vznikl i velmi slavný muzikál Andrew Lloyd Webbera, *Cats*. „*Jako předloha pro nový muzikál mu posloužila Old Possum's Book Of Practical Cats (Praktická kniha o šikovných kočkách) americko-britského básníka Thomase Stearnse Eliota.*“³⁴⁸
- Kočičí inspiraci v hudbě i umění bychom hledali určitě spoustu. Jak tedy doporučuje Bakule, o hudební pojetí postřehů z kočičího života se můžeme pokusit i s dětmi nejlépe při kolektivní aktivitě.

³⁴⁸ Andrew Lloyd Webber. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-05-13]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Andrew_Lloyd_Webber.

ŽABÍ KANTÁTY

Doporučená aplikace v rámci rovin:

Aktivita zahrnuje všechny doposud zmíněné roviny hudební prvovýchovy a lze jimi postupně procházet dle stupně vývoje našich svěřenců.

Příprava:

Exkurze / dokumentární film 2, 3 a více D, poslech žabího kuňkání, nahrávka, nalezení několika způsobů kuňkání různých hudebních složek: rytmu, výšky, melodie, dynamiky, expresivní složky.

Výchozí vjem:

- Především je třeba ukázat dětem opravdové prostředí, kde žáby žijí. Zde jim mohou nejlépe naslouchat a do určité míry porozumět. V takovém prostředí mají možnost vnímat mnoho specifických podmínek a okolností, vyzorovat, jak vypadají žabí reakce. Při exkurzi k jezeru žab se jedná o autentický zážitek. Těžko říci, do jaké míry by mohl exkurzi nahradit např. filmový záznam nebo 3 a více D kino. Kvalitní záznam by měl jistě také působivý účinek. Už je to ale záznam, který někdo vytvořil svým vlastním pohledem na realitu. I přes všechny možnosti může být takový film zkreslený. Jedině při exkurzi má každý možnost vlastního pohledu na realitu. Filmový zážitek více dimenzí by nám mohl pomoci k exkurzi do nebezpečných krajů a k nebezpečným tvorům, jejichž kantáty mohou být také velmi zajímavým zdrojem materiálu pro naši zvukovou a hudební prvovýchovu.
- Nicméně technika se zdá být u Bakuleho vítaná. Doporučuje optimálně používat moderní prostředky.

Analýza:

- Začneme tedy pozorováním okolí a nasloucháním žabím projevům. ANALYZUJEME jejich výšku, melodii, rytmus a další hudební složky. Můžeme DISKUTOVAT, o čem si povídají. V rámci dalších rovin se podrobněji zaměříme na INDIVIDUÁLNÍ PROJEVY žab. Nalezneme zde různé odstíny hlasu, výšky, charakteru, mládí, stáří a další charakteristiky a souvislosti s jejich kuňkáním, organizace žabího společenství: jaké společenské role přisuzujete jejich stylu kuňkání? Které z těch kuňkání patří starým arcí žabákům, které paní mámám a pánům otcům, jak kuňkají děti?

Syntéza: a) nápodoba: Zároveň můžeme začít žáby NAPODOBOVAT. Nechat děti chvíli kuňkat jeden přes druhého, aby se mohly do aktivity ponořit a bez obav si vyzkoušet projevy, které je nějakým způsobem zaujaly. Snažit se o co možná nejlepší nápodobu. Pokusit se porozumět jejich vyjádření, abychom mohli docílit co nejlepších napodobovacích výsledků a rozšířit tak své schopnosti i intelekt. Zprvu bývá ideální vybrat si ze změní žabích hlasů favorita, kterého se naučíme „alternovat“. Pokusíme se k jeho projevům přiřadit společenské role na základě předešlých úvah, rozborů a charakteristik kuňkání celého společenství i individuálního vzezření a chování.

V dnešní době můžeme snadno využít nahrávacích technologií a žáby si kdykoli přehrát, abychom si moment osvěžili. Protože Bakule ve své desáté zásadě hudební prvovýchovy doporučuje obohacovat výuku využitím rozhlasu, gramofonových desek, v té době nejmodernější techniky,³⁴⁹ tudíž i my v dnešní době na tomto principu můžeme takové technologie použít, akorát v aktuálním kabátě. Dnes se nám nabízí různé možnosti nahrávání – momentálně nejlépe na mobilní telefon, tablet, počítač nebo pomocí dalších vymožeností, od nahrávací propisky po dron.

Interpretace: Nakonec se dostáváme do zlatého pásma hudebního a zvukového rozvoje: k tvořivosti, vlastní hudební REALIZACE. Vždy je dobré, alespoň z počátku, tvořit v určitých pravidlech. Nezbyvá, než je stanovit. Syntézou předešlé práce se stává naše vlastní interpretace. Po odhalení parametrů projevu našeho oblíbeného žabáka nebo žáby máme možnost pro srovnání vyzkoušet projevy i ostatních žab, jakožto tvořivou etudu našich hudebních a zvukových vyjadřovacích schopností. K interpretaci žabích projevů je důležité vzpomenout si na atmosféru jezírka a pevně ji držet v představě, jako bychom tam byli a na chvíli chtěli žáby zastoupit. Nesmíme opomenout soustředění se na opravdový, věrohodný projev, pro který jsou právě představa místa a vžití se do role výchozí.

Následuje společná, řízená hudebně-zvukomalebná produkce, aby děti nekvály jen tak, přes sebe. Tudíž je třeba domluvit si jednoduchá dirigentská gesta – mohou být i speciálně upravená, řekněme, na žabí způsob. Bakule například použil následující žabí dirigování, přičemž sám si, na doporučení žáků, zahrál a zakuňkal starého arcizabáka: „*Na koho kouknu a kývnu hlavou, kuňkne. Zvednu-li ruce s prsty roztaženými, jako mají žabáci, spustí celý sbor.*“³⁵⁰ Pod vedením dirigenta má takový žabí sbor možnost prohlubovat výraz a dosáhnout velmi kvalitního hudebního zážitku s velmi autentickými nuancemi. Taková práce

³⁴⁹ „Vedle vlastního zpěvu a hry (na housle, klavír apod.) pilně užívejte pro hudební výchovu starších svých svěřenců i hudby z gramofonových desek a z rozhlasu.“ BAKULE, BZP, s. 14 – 15.

³⁵⁰ BAKULE, BZP, s. 27 - 31

samozřejmě vyžaduje ukázněnost a pozornost sboristů k dirigentovi. Jakmile dojde k chybnému pochopení gesta, ihned opravit, vysvětlit a znovu vyzkoušet.

Nakonec můžeme dirigování svěřit i někomu s žáků a lépe se s dětmi zapojit do hry, jako jeden z interpretů. I takto dochází k smysluplnému prohlubování znalostí ve využití hudebních pokynů, prostředků, teorie a terminologie, jelikož je užitečné k praxi a postupně je rozvíjeno nenucenou formou.³⁵¹

³⁵¹ „Tam v klínu zalesněného údolíčka bylo malé jezírko. V něm celé pluky žab. Nebyla to jen kuňkavá cháska, čím nás jezírko k sobě lákalo. Ale pravda je, že žáby, jejich pohyby a zpěv měly pro nás zvláštní přitažlivost.

Někdy s indiánskou náhlostí vypadli jsme z lesa k jezírku a těšili se úděsem ubohých obojživelníků, vrhajících se střemhlav do vody. Častěji, se stejně indiánskou dokonalostí, přiblížili jsme se k okraji vody, abychom naslouchali žabímu zpěvu.

Nebylo třeba vybírat děti, aby si zkusily zakuňkat. Činily tak velmi často a proto některé i s dokonalostí, že nebylo lze je rozeznat od skutečných žab, když se přimíchaly do jejich sboru.

Děti zvykaly si sledovat postupně všechno, čím se žáby projevovaly. Sbližovaly se s jejich životem. Vnikaly do něj. Zdálo se, že i rozumí jejich řeči. Dohadovaly se o tom, kdo je táta, kdo je máma. Které jsou jejich děti. Rozpoznávaly i dědky, báby, strejce a tetičky. Pak ovšem nezbylo už, než dávat jim také jména. Některé děti se chlubil, že podle podoby a podle hlasu poznávají své kuňky.

Někdy, když ve stínu stromů ležice naznak s rukama pod hlavou, bloudili jsme očima v živém prostoru nad námi, vyslovovaly děti roztomilé domněnky o studených obyvatelích jezírka a sprádaly podivné historie z jejich života.

Jednou snad vyličím vám takové naše „fantazírování“. Dnes jen o žabí produkci v mé první třídě na maloskalské škole:

Bylo dusné odpoledne. Rozvrh hodin nám prikazoval čtení. Ale nám čtení nešlo. Ve chvílce „oddechu“ do malátného ticha prohlásil Průča Balamů: „Kuňkám v jezírku je líp!“

To ovšem nebylo v žádném logickém vztahu ke čtení. „Ale ať,“ povídám si v duchu, „bude užitečnější dobrý rozhovor než špatné čtení.“

„Proč?“ – ptám se tedy Průči.

„Nu nemají na sobě kabáty ani kalhoty. Nic a koupají se.“

Tohle hrozilo vyvolat povážlivé touhy. Spěchal jsem odvrátit nebezpečí.

„A kuňkají,“ řekl jsem. „Krásně kuňkají!“

Vložil jsem mnoho sugestivního popudu do přízvuku a melodiky svých slov. Miloš Šikolů, trochu sentimentální chlapec ze samoty, který rád zpíval, se chytil: „Kdybychom mohli aspoň kuňkat!“ řekl s povzdechem.

„Ale to můžete,“ pospišil jsem s dovolením. A protože kuňkání bylo zábavnější než čtení, třída se naráz změnila v jezírko.

Chvilí jsem naslouchal improvizované žabí kantátě. Děti viděly, že se zájmem sledují jejich produkci. Dávaly si záležet. Některé už začínaly vykulovat oči a nafukovat tváře a celé se měnit v žáby.

Náhle jsem zatleskal. Ztichly naráz. Frantík Müllerů, kluk nesmírně poctivý v každém konání, žbluňknul pod lavici.

„Ten se lek,“ zasmál se Nácík Plátků.

„Už jsou v tom,“ řekl jsem si a rozhodoval se rychle využít nálady.

„Dobře, zdá se, že dovedete zrovna tolik, jako ty tam u jezírka. Ted’ to zkusíte spořádaněji. Vy v řadě lavic u okna budete pozorovat a poslouchat. V řadě při zdi jste kuňky.“

„A lavice, to jsou tráva ve vodě, že jo. Když nás vyplaší, tak žbluňkneme pod vodu, jako Frantík,“ rozhodoval Průča.

„Tak začneme!“ volal Nácík a nafoukl tváře.

„Počkej, počkej! Já vám dřív rozdám partesy, aby nám každý nekřičel, jak by chtěl. Nyní to musí být dokonalý koncert, když máte tak vážné posluchače, jako jsou tihle,“ ukázal jsem na publikum v lavicích při oknech. „Vás, kuňky, rozdělím ve sboru podle hlasů. Tuhle Pepa Cvrčků bude táta, má na to hlas. Anča Plátková bude panímáma, Emil Madla děti. Vy čtyři budete někdy jen sami zpívat. Budete sólisti. Ostatní budou sbor. Chlapci s hlubokými hlasy – žabí dědkové a strejci, děvčata s vysokými hlasy – žabí báby a tetky.“

„Prosím, Průča ať nekuňká, ten by nám to kazil,“ žádal starostlivý Frantík Müllerů. Měl velmi citlivý sluch, kdežto Průča byl hudebně hluchý jako pařež.

„A vy byste mohl dělat toho chraplavého starého žabáka,“ naznačoval mi ne právě taktně Nácík, připomínaje si svého oblíbence u jezírka. Přikývl jsem vážně na souhlas. „Dobře. Sednu si tuhle vpředu na lavici a budu zpěv dirigovat. Tak pozor, sólisti začnou. Na koho kouknu a kývnu hlavou, kuňkne. Zvednu-li ruce s prsty roztaženými, jako mají žabáci, spustí celý sbor.“

Zadíval jsem se na chvíli utkvěle – jak starý žabák – před sebe. Pak kývl jsem vážně, pomalu na Pepu. Pepa hluboce zakuňkal. Podíval jsem se a kývl stejně na Anču. Ozval se její měkký, tenký alt. Potom jsem střelil očima rychle za sebou na Emila a Madlu. Roztomilé kňouravé dvojí kuňknutí bylo odpovědí.

„To je krásné!“ myslila nahlas Tonča, která měla vznětlivé umělecké citění. Podíval jsem se na ni káravě. Nácík všiml si mého pohledu a utrl se na Tonču: „No, tak se neplaš!“

Nikdo se Nácíkovým slovům nesmál. Bylo patrné, že všichni už se vžili do svých rolí. Kuňky rukama s roztaženými prsty spočívaly na lavicích, hlavu nad deskou. Nafukovaly se a vyjeveně civěly na mne, Žabáka – dirigenta. Děti v lavicích u oken zatajovaly dech a držely nehybně tělo, aby nevyplašily obojživelné strašpytlíky.

Dal jsem znovu znamení sólistům. Potom jsem zvolna zvedl ruku a pomalu hnul strnule roztaženými prsty. Sbor, nadržený dlouhým čekáním, hlučně celý najednou rozburácel.

„Špatně,“ řekl jsem já, žabák-dirigent, a zle jsem se na nerozváznou žabí chasu zamračil. „Vždyť jsem nevytrhl prudkým pohybem ruky a váš hlas. Nespěšně jsem ji zvedl a prsty, jedním po druhém, jsem klidně pohnul. Tak jsem chtěl naznačit, že nemáte v kuňkání pospíchat a také, že nemáte kuňkat všichni najednou. Kdybych chtěl to, byl bych udělal takhle.“ A vyrazil jsem rukou prudce ke sboru a trhl ostře zpět.

Nácík Plátků, kluk z muzikantské rodiny, s živým smyslem pro rytmus, pozorně sledoval můj způsob dirigování i jeho výklad a pokyčováním hlavy vyjadřoval porozumění a souhlas.

Kuňky s dojemnou pokorou přijaly moji výtku a já nemusil pochybovat, že svou přirozenou neukázněnost zamění teď nejpřísnější kázní sborového hudebního projevu. A o to mi šlo. Dát drobným členům svého hudebního tělesa poznat rozdíl ve zvukových výrazech hudebně nepřemýšlivé a nevzdělané žabí smečky a lidského sboru, u něhož projev musí se řídit určitými zákony hudebními.

„Znova! Vážně, podle mých pokynů ozvou se táta a máma. Za nimi, zas dle mého taktování, tichoučce a jakoby pospíchaly, kuňknou děti. Dávejte dobrý pozor, kuňky! Možná, že si nechám zpěv téhle čtyř sólistů několikrát opakovat! Pak teprve dojde na vás: rozkuňkáte se vy, dědci, strejci, tety a děvčata. Klidně, jeden po druhém i několik najednou. Tak, jak vám taktováním naznačím.“

Bylo třeba několikrát „odklepat“ a začít zas a zas znovu, než kuňky k mému uspokojení – i „lidí“ v lavičkách při oknech – dovedly pod mým vedením, co jejich studenokrevní druzi dokázali bez dirigenta. Ale na konec šlo to tak dobře, že jsem mohl svěřit dirigování žabí kantáty Nácíkovi Plátků a spokojit se jen s úlohou ochraptlého žabáka ve sboru. „A to on kuňky v jezírku také někdo učí pěkně kuňkat a také jim někdo taktuje?“ zeptala se v rozhovoru po produkci naivní Pepička Broučků.

„Ne tak, jak já vás. Mladé učí se kuňkat od starých, aniž o tom vědí. A není to jejich kuňkání vždycky tak přesné, aby se líbilo člověku, který rozumí zpěvu, hudbě.“

Chtěl-li jsem, aby vaše kuňkání bylo hezké, hudební, musil jsem vás tomu učít. Vy jste se museli řídit podle mých hudebních pokynů. Až mnoho takových hudebních přání a pokynů poznáte a jim porozumíte, stanete se sami hudebníky. Kdož ví, jestli potom někoho z vás nepozve pan Donát z Nábzí, aby se stál členem jeho kapely. Nu, však jste onehdy u Bílků v zahradě slyšeli Donátovce vyhrávat, že ano?!“

Tak rozprávěl jsem se svými malými proselyty hudby. Jim oči i tváře hořely zájmem a nadšením. Zapomněli na to, že je horko a oni mají „na sobě kabáty a všecko“ a snažili se upřímně porozumět všemu, co jsem jim vykládal stejně, jako já dělal vše, abych jim učinil co nejsrozumitelnější prvky, z nichž jsem začal zakládat výstavbu pro příští jejich hudební kulturu.“BAKULE, BZP, s. 27 - 31

Příloha Q:

HUDEBNĚ DRAMATICKÁ INTERPRETACE

STÍNOVÉ DIVADLO

Rekvizity

- Loutky stínového divadla
- Speciální rám divadla
- Ozvučné předměty, hudební nástroje a hudební nosiče
- Zatemňující závěsy nebo rolety, aby bylo možné vytvořit tmu, případně očkat do setmění.
- Mobilní telefon se svítilnou nebo malé LED osvětlení či baterka.

Výroba divadla

- Vybrat si příběh, který chceme ztvárnit a sepsat seznam postav, které potřebujeme.
- Na papír nakreslit siluety postav v několika kopiích, aby bylo možné vždy jednu vystříhat a podle pohodlí stříhání upravit, aniž bychom zničili originál.
- Poupavit siluety podle pohodlí stříhání.
- Upravené, definitivní verze obkreslit na čtvrtku, nejlépe tmavou: černou, tmavě šedou.
- Vystříhané tmavé siluety připevnit ke špejlím – lepicí páskou či gelovým lepidlem.
- Rám vyřízneme z Kapa desky. Minimální formát vnějšího okraje je velikost A3. Orientace na šířku. Jeho šíře by měla být 5-8cm. Vnitřek vyřízneme řezákem na karton.
- Je třeba vyrobit ještě jeden, vnitřní rám, ke kterému připevníme průsvitný papír. Průsvitný papír musí být napnutý a nezmačkaný- Můžeme jej přilepit herkulesem. Rozměry průsvitného papíru nepřesáhnou jeho vnější okraje vnitřního rámu. Pokud ano, je třeba přebytky buď odstranit nebo s nimi vnitřní rám perfektně hladce oblepit- Vnitřní rám musí mít shodný průřez s vnějším rámem, ale jeho vnější šířka by měla být na každé straně o 5 mm kratší (výška kapa desky). Do těchto míst potom nalepíme podstavce.
- Podstavce k rámu vyrobíme rovněž z kapa desky ve formátu pravoúhlých trojúhelníků. Délka jejich delšího ramene bude přesahovat 2/3 výšky rámu divadla a přiléhá k bočnímu okraji rámu. Přilepíme Herkulesem. Délka kratšího ramene, které přiléhá k zemi, by měla odpovídat alespoň třetině výšky rámu.

Delší stranu podstavců přilepíme vertikálně po stranách divadla tak, aby je přesně lemovaly. (viz obrázek 1)

Obrázek 1: Rám stínového divadla s podstavci

Materiály

- Černý pevnější papír
- Nůžky
- Ruční řezák na papír
- Podložka na řezání papíru a kapa-desky
- Propozice siluet
- Tužka
- Lepidlo
- Kapa-deska cca 50x25cm
- Papír s vysokým stupněm průhlednosti
- Audio vybavení a nahrávací zařízení
- Hudební nástroje, štěrchátka a různé zvukové prvky
- Témata
- Vektorový program pro elektronickou podobu a další zpracování

Průběh aktivity

Skupiny po 4-6ti:

Minimálně 2 hrají divadlo, předávají si loutky

Alespoň 2 ale ideálně 3-4 vytváří zvukový a hudební doprovod.

Doporučený postup:

Nácvik představení

Příprava zvukového a hudebního schématu:

- Co mají hudba a zvuky vyjádřit?
- Jak to vyjádřit?

Vytvoření zvukové a hudební doprovodné kompozice

Koordinace všech složek divadla.

Představení

- Diváci sedí.
- Herci i hudebníci stínového divadla jsou připraveni na místech.
- Divadlo je podsvícené svítlnou na mobilu.

- Místnost se zatemní, aby všichni viděli kontrastní stínový efekt.

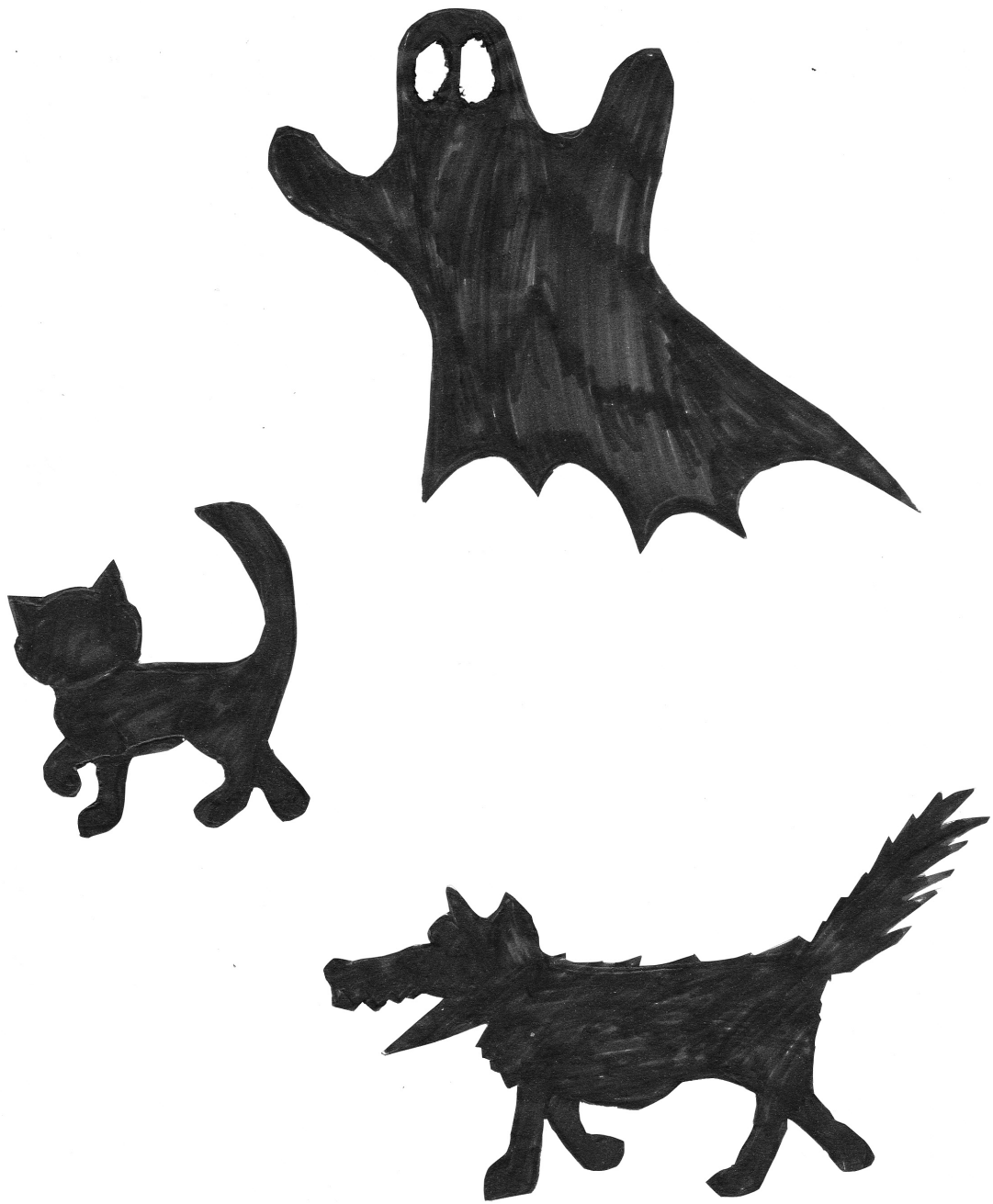
Nabízí se nám více možností volby příběhu. Můžeme si vybrat určitou divadelní hru a podle ní postupovat při celé realizaci nebo můžeme tvořit na základě příběhu, tématu či obrazu, písni, zvláštní události. Také můžeme vlastním způsobem dokončit divadlo, ze kterého jsme viděli pouze první část. V neposlední řadě se nabízí volný prostor improvizaci. Záleží na tom, který způsob se nám momentálně nejlépe hodí.

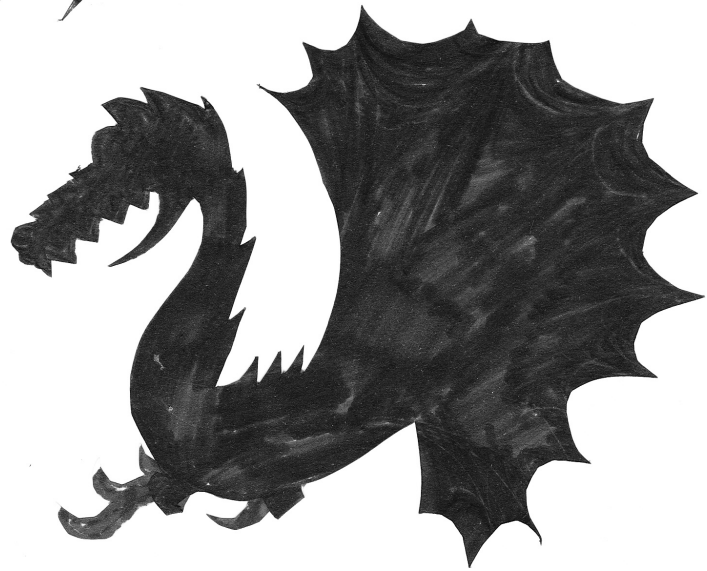
Stínové divadlo musíme s dětmi nejdříve vytvořit. Buď můžeme použít materiály, které se zachovaly po Bakulových žácích a byly dokonce vydány ve Francii a nebo si můžeme vytvořit vlastní. Zde několik našich náčrtů siluet, které byly použity při vedení této aktivity ve Francii (viz. kolekce obrázků 1).

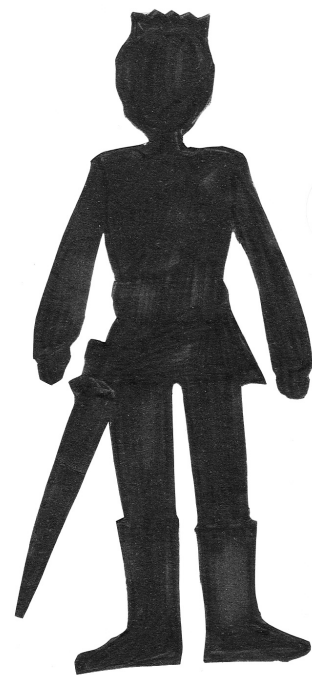

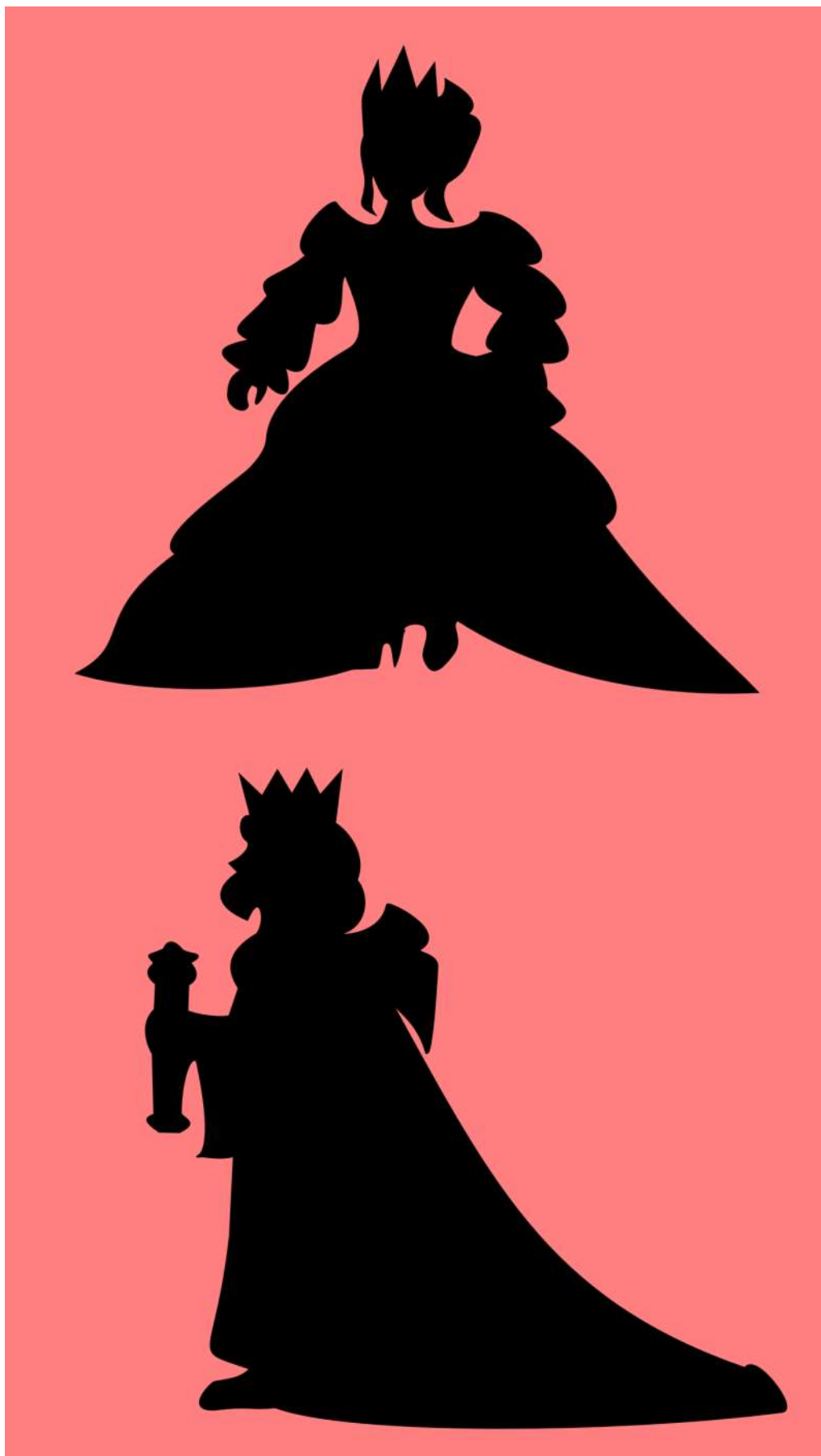

Kolekce obrázků 1: Stínové divadlo: Základní pohádkové bytosti.

Některé ze siluet jsme převedli do křivek, aby bylo možné s nimi lépe graficky pracovat (viz. kolekce obrázků 2).

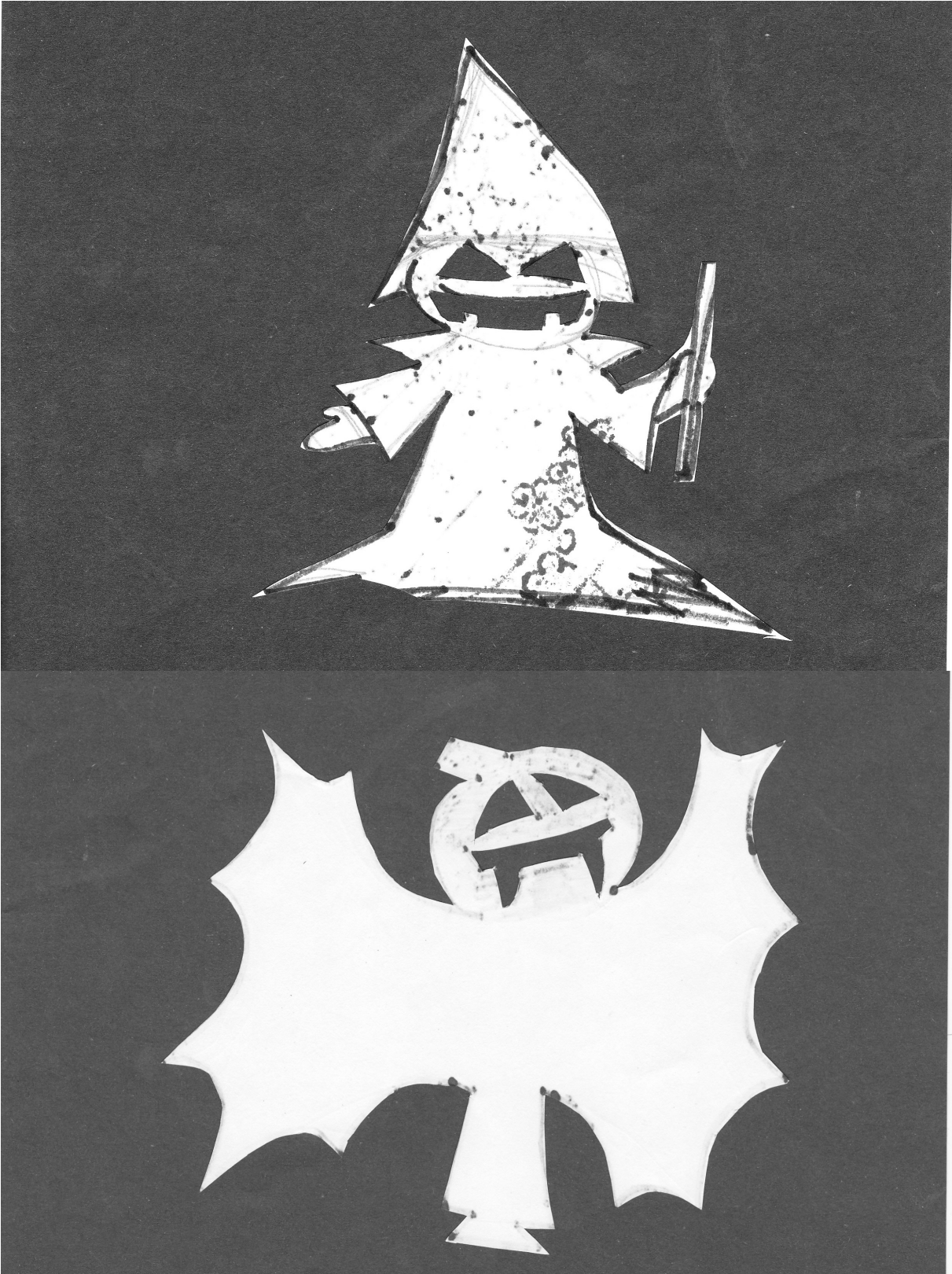
Kolekce obrázků 2: Základní pohádkové bytosti (křivky)

7.2.1.1 *Halloweenské stínové divadlo*

V souvislosti s tematikou konkrétní aktivity vzniklo divadlo halloweenské. Siluety postav se nám zachovaly jen ve formě našich základních návrhů, které jsme pro účel této práce také naskenovali. (Viz. kolekce obrázků 3.) Nicméně odpovídají šablonám, které jsme pak během dílen poskytli dětem. V průběhu přípravy jsme tyto návrhy obkreslili na pevný černý karton a vystřihli je jako šablony. Originály těchto šablon zůstaly k dispozici Mediatéce.

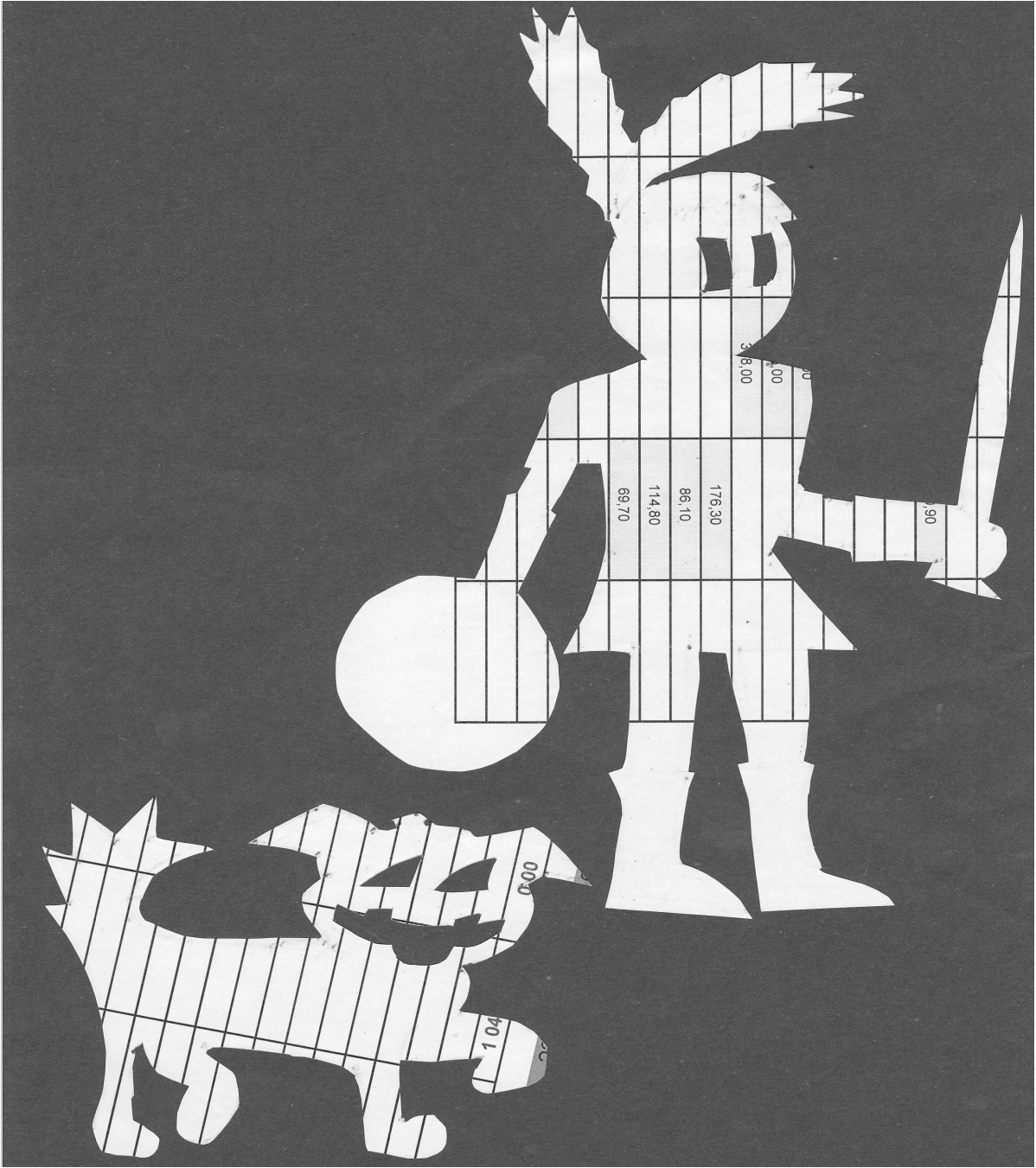
Postup zůstává stejný s tím rozdílem, že na speciálně vyřezané oči jsme potřebovali malou čepel nebo skalpel. S tímto nástrojem zacházeli jen dospělí.

Kolekce obrázků 3: Halloweenské stínové divadlo: pohádkové bytosti

KDYŽ JSEM JÁ TY KONĚ PÁSAL

„Erbenova „Sbirka“. Píseň, kterou jsem z ní pro vás vybral, možná někteří znáte. Aspoň několik prvních veršů. Začíná „Když jsem já ty koně pásal....“

Ta slova prozrazují, kdo ji asi složil....

Ano, chlapec. Z Hradecka, jak v knize poznamenává K. J. Erben. Velký chlapec, který už chodil za děvčaty, nebo snad jen za jedním. Tomu se jednou přihodila nehoda. Pásl kobyly. To před sto lety vesničtí chlapi dělávali.³⁵²

Ale počkejte. Příhodu tohoto našeho chlapce si podobně představíme a prožijeme ji s ním.

Zavřete oči a položte si hlavu na ruce na lavici. A snažte se v duchu vidět všechno, co vám budu vypravovat. Víc než jen vidět: každý z vás si myslí, že ty jsi ten chlapec z písničky a že prožíváš to, co se v ní vypráví.“

Děti zavřely oči a položily hlavy na lavice.

„Tož sedíš na pastvišti a hlídáš své stádo, aby nevlezlo do obilí. Je to v létě, přede žněmi, sluníčko hřeje, koničci se klidně popásají a na tebe jde dřímota. Oči se ti přivírají, hlava ti poklesává. Klímáš, klímáš – až zcela usneš.

Pěkně se ti pochрупává, zatím co stádečko tvých koní se dopásá k poli. Nu, nikdo jim nebrání, což vejdou tedy do žita...

Co čert nechce: Do polí si vyšel sedlák, toho žita hospodář. Vidí koně ve svém žitě a pasáka spícího na pastvišti. Rozběhne se k spáči, chytí ho za ramena a zalomcuje jím:

‘Co ty, šelmo, co tu děláš, že ty koně v žitě máš?!’

Chlapec - to je teď každý z vás – polekaně vyskočí, protře si oči a podívá se na toho, kdo ho tak hrubě vytrhl z libého spánku. Ach, to je sedlák-skrblík, který má u chlapce vroubek. Ne vroubek – několik vroubků.

A ten se opovažuje ho urážet. Šelma mu říkat! Postaví se vzdorně, vypne hrud’ a pyšně odmítá urážku: ‘A já nejsem žádný šelma....!’“

Potom zasype sedláka spoustou výčitek a nakonec i výsměchem.

A teď ještě jednou si v duchu zopakujte děj toho, co jsem vám vypravoval:

To pastviště

Koně

Tři jen, nebo víc, chcete-li. Dva vrané, ostatní hnědé

³⁵² Bakule dětem o písni vyprávěl ve 20. letech 20. stol.

A chlapci dejte určitou tvář a postavu. Ať je třeba takový hezký šohaj, jaké znáte z obrázků k lidovým písním od Mik. Alše. Musí to být český chlapec – ta píseň se narodila v Čechách. K. J. Erben ji našel – jak už víte – v hradeckém kraji.

I postavu sedláka si můžete od Alše vypůjčit : je bez kabátu, prostovlasý, s holí v ruce...

Tak – a teď zdvihněte hlavy a otevřete oči!“

Děti zdvihly hlavy, pomrkávaly a rozesmály se. Jeden z chlapců řekl: „A už jsou pryč: Chlapec i sedlák!“

„Nevadí. Já jen chtěl, abyste ten děj a jeho osoby viděly tak, jaké to bylo, když se ta příhoda odehrávala.

DRAMATIZACE A NAUČENÍ SE TEXTU

Teď už představu vašeho chlapce a sedláka nepotřebujeme. Teď jimi v duchu budete vy sami. Vy teď budete prožívat, co oni prožívali a vy za ně budete mluvit.

Hleďte, tady jsem vám uchystal text písně. S tím se nejdřív dopodrobna seznámíme. Naučíme se ho dokonale přednášet. To nám pak pomůže dobře ho říkat i zpěvem.

Nuže, přečtěte první sloku!“

Když jsem já ty koně pásal,

Přišla na mne dřímota.

Dřímo, dřímo, dřímotěnka,

Koně vešli do žita.

„Ach, to jste četli příliš jednotvárně. Tak, jak se to často dělá ve škole při hromadném čtení. Chce někdo z hochů zkusit ten verš povědět tak, jako by byl tím chlapcem v písni a někomu vypravoval, co se mu přihodilo. Takovou mluvou, takovým způsobem, jak mluvíte mezi sebou?“

V zadní lavici vstal veliký chlapec, na jehož zjevu bylo zřejmé, ten že je zvyklý ledaco „zkoušet“ a nebát se. Byl to Jenda Šundi, který později byl mezi chlapci mého sboru nejlepším zpěvním deklamátorem.

„Já,“ řekl a směle, způsobem dokonalého recitátora – ne recitátora – dokonalého herce – zadeklamoval, zahrál text první sloky písně. Bohatě melodickým hlasem i mimikou.

Slova „Když jsem já ty koně pásal“ ... řekl živě, ale ve slovech „přišla na mne dřímota“ tempo zpomaloval i hlas zeslaboval.

„Dřímo, dřímo, dřímotěnka“ – patrně pod dojmem, co si za mého vypravování při zavřených očích představoval – to nám teď zahrál: slabiku „dří“ – protáhl, zavřel při ní ospal oči a nechal klesnout hlavu, při slabice „mo“, krátce vyslovené, prudce zvedl hlavu a otevřel oči.

Slovo dří-mo-těn-ka zpomaleně slabikoval, při každé slabice klesal níže hlavou, až při poslední patrně usnul.

Větu „koně vešli do žita“ řekl pomalu, mdlé, jako ve spánku. Děti sledovaly deklamaci i mimiku Jendovu a odměnily jeho výkon pochvalným smíchem a pokřiky.

„Výborně!“ řekl jsem i já. „Ano, takhle to asi vypravoval ten chlapec z Hradecka, uměl-li to tak dobře, jako Jenda Šundů.“

Teď si to, Jendo, po tobě zkusíme my všichni.“

Byl to roztomile komický obraz, když děti, i ty, kterým komika byla cizí, snažily se napodobit Jendův výkon.

Ovšemže jsem jim potěšení z té legrace dal zkusit několikrát, až dosáhly jisté přirozenosti projevu i ty, u nichž zprvu nápodoba byla násilná, nemotorná.

Tak všechny nejen dokonale první verš namemorovaly, ale i vžily, vcítily se do jeho slov.

Samozřejmě, že jsem vzorový přednes druhé sloky písně svěřil zase Jendovi. Nezklamal.

Slova „Přišel na mě šelma sedlák, toho žita hospodář“ vyslovil tónem, který sliboval pohromu. Ta přišla ve výhružném probuzení spáče: „Co ty, šelmo, co t děláš, že ty koně v žité máš?!“

Dětem se dramatický způsob deklamování a osvojování textu zřejmě líbil. Příčinlivě ho napodobovaly a osvojovaly si ho hlasem, mimikou i gestem. Nejdřív sborově, aby si každý v zástupu mohl zkusit svůj způsob bez obav, že škobrtne a druzí se mu vysmějí – a pak i jednotlivci.

Dramatizace třetí sloky se Jendovi zvláště zdařila. Tady tento statečný trináctiletý občan košířský nenapodoboval už hradeckého chlapce. Tu odbojně vyjadřoval sebe sama:

„A já nejsem žádné šelma,“ řekl stroze, odmítavě a s důrazem i hrubostí připojil: „já jsem řádné matky syn!“

Ze slov „kdyby mi to jinej řekl, tomu bych se postavil!“ bylo zřejmé, že jen zvláštní ohledy ho zdržují, aby neuskutečnil, co se v jeho slovech tajilo, jako hrozba.

Sbor i jednotlivci, někteří opičácky po Jendovi, jiní svým zvláštním způsobem stavěli se proti pomyslnému uražeči. Výraz jejich tváří i výhružné vypětí jejich hrudi svědčilo, že tahle urážka je jejich záležitostí a že je zasáhla až do konečků nervů.

Nemusil jsem pochybovat: vzhledem k textu písně, už je mám tam, kde jsem je chtěl: jeho obsah už cítí, žijí.

Všichni též viděli, jak sedlák se krčí v obavě, když na něj sypali výčitky:

***Sedm let jsem u vás sloužil
a nic jsem vám neztratil
jenom jeden zákolníček
a ten jsem vám zaplatil.***

***Sedm let jsem u vás sloužil
a nic jsem vám neukrad ‘
jenom jednu homoličku
a pro tu jsem z půdy spad ‘.***

***Sedm let jsem u vás sloužil
a nic jste mi nedali
jenom jednu košiličku
a tu jste si zas vzali.***

A chytrým klukům a děvčatům ze Smíchova a Košíř rozkoší svítily oči, když poťouchle se mohli chvástat před překvapeným sedlákem:

***Já jsem synek zachovalej
žádnej na mne nic neví
jenom vaše Andulička
a ta ne mne nepoví.***

***Kdyby chtěla pověděti
pověděti nemůže:
neb mne sama vodívala
do zahrádky na růže.***

Namemorováním textu písničky, vžitím do historie, která v ní byla líčena, jsme skončili první lekci.

Za šera valily se děti po schodech „Kalendovky“ a parkem domů. Ze změti jejich hlasů bylo slyšet: „A já nejsem žádnej šelma, já jsem hodné matky syn!“

Naše večer tichá ulice ztratila na chvíli svůj charakter. Změnila se v rušné, deklamační jeviště. „Já jsem synek zachovalej, žádnej na mne nic neví“... bylo slyšet zprava v dálce už – nějaké košířské neviňátko klusající k domovu. K obci, která tenkrát sotva měla právo chlubit se ctnostmi svých kluků.

Já byl zkušenostmi získanými z prvé „vyučovací hodiny“ dokonale spokojen.

„S touhle čeládkou budeš dělat divy“, řekl jsem si. I když – a právě proto, že – to nejsou hodné dětičky ze smetánky Smíchova a Košíř, pokud tato společenská vrstva v okolí „Kalendovky“ bydlela.

Ne, tohle nebyly „hodné dětičky“, tohle byl divoký výkvět smíchovských a košířských ulic. Nedalos e říci, že ta kvítka ulice svého domova zdobila. Ani ústrojem ani chováním.

Byli to upopelení, křiklaví, rvaví vrabčáci. Měli málo školy, protože mnoho školních budov bylo ještě zabráno vojskem. Jejich rodiče těžce sháněli živobytí.

Doma bylo neútulno. Líp se dětem žilo na ulici a na předměstských stráních. Nic nesvědčilo o tom, že tohle prostředí je vedlo k společenským ctnostem. Zato rozpoutávalo jejich živelnost.

Ano, žili si jak ti vrabčáci. Nevázaně. Nezatíženy povinnostmi, mimo chvíle, které prodlely ve škole. Divočely. Měly plno schopností. Nevšedních a v neobyčejné míře. Jen jim bylo třeba dát příležitost, aby je uplatnily. Směr jim dát.

Buržoazní společnost se o ně nestarala s výjimkou vzácných jedinců, dobrých srdcí, kteří na organizovanou úspěšnou činnost vůči takovému množství nestačili.

Buržoazní stát měl jiné starosti než pečovat o tuto proletářskou změť. Jo, až vyrostete, potom snad. Ty hodné, pokojné pošle do fabrik, bude-li tam pro ně práce. Ty nehodné, nespokojené zavře do kriminálu.³⁵³

³⁵³ BAKULE, BZP, s. 71 – 77.

Nácvik písně

Bsp 77

NÁCVIK PÍSNĚ.

Druhého dne přišli všichni účastníci a účastnice první lekce do jednoho. Přivedli i hromádku nových příštích zpěváčků. A oznamovali mi radostně, oni že už slova o tom pasádkovi také umějí. Naučili je tomu. A dobře! Mo- hu prý je vyzkoušet.

Zatvářily se sklamaně, když jsem před ně vyvěsil na velikém papíře píseň napsanou v notách. Připomnělo jim to školu.

"My jsme mysleli, že nás budete učit zpívat podle Marjánky a Milušky a ne podle not", řekli mi vyčítavě. "Těch my ve škole máme plno a přece podle nich nedovedeme zpívat. Už se nám z těch do-re-mi-fa-so- dělá špat- ně".

"Nebojte se, já vás těmi hroznými slabikami trápit nebudu. Marjánku a Milušku jsem jimi také nemožil. Ale k něčemu nám ten papír popsany no- tami přece bude dobrý. Přesvědčíte se o tom, zvlášť až se budeme učit na- ši píseň zpívat dvojhlasně. A noty nám poslouží také už dnes, až včerej- ší volné deklamování budeme převádět do písňového rytmu.

Rytmus, víte, to jest pravidelné střídání dlouhých a krátkých, pří- zvučných a nepřízvučných tónů. Je to velmi důležitý činitel v hudbě. Te- dy také ve zpěvu. Dodává mu určitou povahu a půvab. I v naší písni se v určitém pořádku střídají dlouhé a krátké, přízvučné a nepřízvučné tóny a tomu hudebnímu pořádku budeme musit teď podřídít mluvní deklamaci je- jího textu.

Ze školy jistě už víte, že na začátku v notách napsané písně hned za notovým klíčem je poznamenán takt. Tuhle, u té naší, je to takt 2/4. V něm odpočítáváme dvě stejně dlouhé doby. Na první je přízvuk, druhá je bezpřízvukná.

Tedy takhle: $\underline{\underline{u}} / \underline{\underline{u}} \underline{\underline{u}} \underline{\underline{u}} \underline{\underline{u}} /$

Zkuste si teď vyklepat prstem na lavici několik dvoučtvrtečních taktů, asi v takovém tempu, to jest v takové rychlosti, v jaké vám blíž

srdce!

Marjánka nám nyní do nich bude deklamovat text prvního vrše naší písně. Když jsem / já ty / koně / pásal /

Teď to zkusí někteří z vás!

A nyní všichni sborem!

Pozorujete, že v hudebním taktu se naše bývalá volná deklamace značně změnila. Přízvuky jejích slov jsou skoro všude shodné s přízvuky v taktu, zato však délka některých slabik se nám tu mění: slabiky v řeči ať dlouhé nebo krátké v taktu mají trvat stejně dlouho, na př. zde: "já ty", nebo "pásal". Někdy dokonce slabika v řeči krátká je v taktu natažena do dlouhého trvání, na př. slabiky "do-ži-" ve slově do žita.

A to je umění, dovede-li zpěvák vyhovět tomu, co chce na něm taktová délka slabiky a spolu její délka v přirozené řeči. Marjánka nám ukáže, jak to dělá v prvním verši v naší písničce.

Na Marjánčin zpěv děti čekaly. Proto po předchozím mém výkladu teď vzrušeně poslouchaly.

Marjánka svůj úkol provedla tak, že dlouhé slabice dala i ve zpěvu dlouhý charakter a nechala ji na plnou taktovou dobu sytě znít. Krátkou slabiku nechala zaznít jen na začátku taktové doby a v jejím zbytku dala slábice jen doznívat. Tak tomu bylo ve slovech "já ty" nebo "pásal", která jsou vyslovována v rychlém tempu. Tu její zpěvní řeč zněla plynule jako řeč mluvená.

Tam kde krátké slabiky následovaly za sebou v pomalém tempu, protože mají v taktu dlouhé trvání, na př. "do žita", tam náraz tónu a jeho doznívání vyjadřoval ^{spádněji} ~~spádněji~~, takže výslovnost tu měla ráz plynulého slabikování.

Potom jsem dal Marjánce výkon opakovat ve zpomaleném tempu a děti taktiku její zpěvní mluvy sledovaly na notovém zápisu.

Po Marjánce zkoušeli píseň zaspívat do taktu jednotlivci, potom sbor.

Takhle podobně vykládaný a skoušený nácvik zpěvní mluvy jsme dělali

ardce!

Marjánka nám nyní do nich bude deklamovat text prvního vrše naší písně. Když jsem / já ty / koně / pásal /

Teď to zkusí někteří z vás!

A nyní všichni sborem!

Pozorujete, že v hudebním taktu se naše bývalá volná deklamace značně změnila. Přízvuky jejích slov jsou skoro všude shodné s přízvuky v taktu, zato však délka některých slabik se nám tu mění: slabiky v řeči ať dlouhé nebo krátké v taktu mají trvat stejně dlouho, na př. zde: "já ty", nebo "pásal". Někdy dokonce slabika v řeči krátká je v taktu natažena do dlouhého trvání, na př. slabiky "do-ži-" ve slově do žita.

A to je umění, dovede-li zpěvák vyhovět tomu, co chce na něm taktová délka slabiky a spolu její délka v přirozené řeči. Marjánka nám ukáže, jak to dělá v prvním verši v naší písničce.

Na Marjánčin zpěv děti čekaly. Proto po předchozím mém výkladu teď vzrušeně poslouchaly.

Marjánka svůj úkol provedla tak, že dlouhé slabice dala i ve zpěvu dlouhý charakter a nechala ji na plnou taktovou dobu sytě znít. Krátkou slabiku nechala zaznít jen na začátku taktové doby a v jejím zbytku dala slabice jen doznívat. Tak tomu bylo ve slovech "já ty" nebo "pásal", která jsou vyslovována v rychlém tempu. Tu její zpěvní řeč zněla plynule jako řeč mluvená.

Tam kde krátké slabiky následovaly za sebou v pomalém tempu, protože mají v taktu dlouhé trvání, na př. "do žita", tam náraz tónu a jeho doznívání vyjadřoval nápadněji, takže výslovnost tu měla ráz plynulého slabikování.

Potom jsem dal Marjánce výkon opakovat ve zpomaleném tempu a děti taktiku její zpěvní mluvy sledovaly na notovém zápisu.

Po Marjánce zkoušeli píseň zaspívat do taktu jednotlivci, potom sbor. Takhle podobně vykládaný a zkoušený nácvik zpěvní mluvy jsme dělali

jen v prvních našich zpěvních lekcích a tenkrát, vyskytl-li se nám nějaký nový, obtížný případ zpěvních deklamací. Jinak nám stačil výrazný Marjánčin předzpěv, který děti s porozuměním napodobovaly.

Aby nácvik nebyl čistě mechanický a nudný, ustanovoval jsem každému zkušenému soudce, kritika, který výkon posuzoval. Kritik byl kontrolován všemi ostatními dětmi. Tak docházelo někdy k polemikám.

To nebyl pro zpěv, pro hudbu strčený čas. Děti si zvykaly zpěvním projevem pozorně, kriticky sledovat a o něm mluvit. Věcně, odděleně, protože byly pod kontrolou, která jim nedovolovala vyslovit povrchní či dokonce osobně zaujatý posudek.

Byla kritizována správnost intonace, rytmu, deklamací i míra vnitřního procítění. Marjánka pak byla vždy pohotova ukázat, jak měla být věc zaspívána, nedovedl-li to kritik.

Tak jsme druhou naši schůzku skončili s výsledkem, že každý její účastník měl nebo aspoň věděl, jak písničku zaspívat: procítěně, prožitě, se správným hudebním přednesem.

Těm, kdo ještě dost dobře hudebně neslyšeli, jsem radil, aby při unisonním zpívání sboru zpívali co možná tiše a sledovali, jestli jejich zpěv se shoduje se zpěvem ostatních. Jen tenkrát že bude jejich zpěv intonačně správný, shledají-li, že se shoduje co do výšky se zpěvem sboru tak, že budou mít dojem, jakoby se jejich hlas - v hlasech sboru strácel, splýval s ním.

A ovšem, hned od začátku netrpěl jsem v solech ani ve sboru křik.

Odchod dětí domů byl hlučný jako včera. Ba hlučnější. Dnes parkem a Holeškovou ulicí nezněla jen deklamací, dnes tu halholil zpěv.

Při třetí schůzce učili jsme se píseň zaspívat dojhlasně. Tu jsme měli na vyvěšeném záznamu pouze v notách, bez textu.

Notová snova byla nalinkována černou tuší. Noty prvního hlasu byly červené, s nožkami vždy jen vzhůru, noty druhého hlasu modré, s nožkami dolů. Kde se oba hlasy shodovaly, byly levá polovička hlavičky a horní

nožka červené, pravá půlka hlavičky a dolní nožka modré. Tak byl každý z obou hlasů i graficky výrazně vyjádřen, odlíšen.

Když jsme pokročili k čtyřhlasému zpěvu, psal dětem parituru do dvou osnov tak, že v první byl záznam prvního a druhého hlasu - červeně a modře - a v druhé třetí a čtvrtý hlas červeně a modře. To poskytovalo dětem možnost při nácviku bezpečně se držet not svého hlasu. Nezabloudit, i když se hlasy ve výšce prostupovaly.

Teď se vraťme k našim smíchovským a košířským začátečnickým hudební výchovám. Do třetí jejich lekce. V té je už také čekaly noty ale ne, aby se podle nich učili spívat píseň batkeovsky intonovat.

Píseň je naučila Marjánka. Tím, že jí s citem, čistě zaspívala, oni její zpěv pozorně poslouchali a snažili se ho věrně ve všem napodobit.

Já jsem jí pomohl v tom, že jsem jí za pomoci not vysvětlil techniku Marjánčiny deklamace. Jem k tomu jsme zatím noty potřebovali. Hned se dozvíte, k čemu nám posloužily při nácviku druhého hlasu.

Ani tu jsme jí nezačaly. Zas to byl jen zpěv Marjánčin a teď už i Miluščin, který jí ukázal význam druhého hlasu a jeho krásu ve dvojzpěvu.

Marjánčin hlas byl mezosopránový, Miluška měla sytý i velmi hluboký alt. Obě měly dokonalý hudební sluch a dovedly při dvojzpěvu své hlasy vykládat tak čistě a dynamicky odměřit tak přesně, že tvořily jednotnou zvukovou hmotu.

Děvčata tedy teď zaspívala dětem píseň dvojhlasně. Některé z dětí se při tom dívaly zpěvačkám do tváře, jiné si po mé radě zakryly oči a nechaly na sebe působit jen tónovou krásu jejich zpěvu. Tak také snáz si mohly i vybavovat představu děje, o němž se zpívalo.

Dal jsem děvčátkům píseň opakovat a vyzval jsem děti, aby se snažily zpěv druhého hlasu sledovat na vyvšžené partituře. Tak viděly - graficky vyjádřené - kde hlasy se shodovaly, kde a jak - více nebo méně - se rozcházely.

Později častým takovým sledováním pochoďu obou hlasů dovedly někte-

ré děti odhadnout harmonické intervaly /tercie, sexty, sekundy a kvarty / a dovedly podle toho improvizovat zpěv druhého hlasu.

Nácvik děl se tak:

Marjánka opodál zpívaly první hlas, Miluška blízko u dětí a jim do tváře zpívaly druhý. Děti dávaly se na noty, poslouchaly Miluščin hlas a snažily se /při zřetelné opoře o noty/ tiše zpívat s ní. Při tom do uší jim doléhal i Marjánčin první hlas. Tak se učily druhému hlasu vždy jen v harmonii, při spoluznění prvního. Nikdy se druhému hlasu neučily izolovanému, mechanicky jen.

Tento způsob nácviku měl dvojitý význam. Předně poznávaly hlas ve funkci, kterou měl v harmonii, to jest ve funkci doprovodu. Za druhé zvykaly si poslouchat vedoucí hlas, a k němu svůj druhý intonačně čistě ladit.

Když se tímto způsobem druhému hlasu naučily, vbily si to několikrát mechanickým opakováním tak pěvně do paměti, aby se jim při zpěvu zcela automaticky vybavoval a ony aby se mohly věnovat dynamickému odměřování hlasu a deklamaci.

I při tomto mechanickém upevňování druhého hlasu v paměti vedl jsem děti k tomu, aby si první hlas představovaly a k němu druhý zpívaly.

Když druhý hlas bezpečně uměly, zkoušel se dvojspěv plnými, vyrovnanými hlasy. Nejprv sborově. Potom jednotlivci, solově. A zas tu byli přišli kontrolaři a kritikové. Ti teď nesledovali jen čistotu intonace a správnost deklamace, sledovali i náležitě odměřování dynamiky: první hlas - ovšem ne nápadně - musil vést, druhý ho doprovázet.

Neměl-li jsem při nacvičování druhého hlasu po ruce Marjánku a Milušku, zpívalo za Marjánku první hlas některé z dětí a já houslemi nahraňoval Miluščin druhý hlas. Raději houslemi než kterýmkoli jiným nástrojem. Housle intonačně, rytmicky i dynamicky nejlíp dovedou vyjádřit doprovodný hlas.

Nemám zamlčet, že druhému hlasu se učily vždy všechny děti. Podob tomu bylo později při nacvičování třetího a čtvrtého hlasu. I těm se u-

čili všichni moji zpěváčci. Byl ~~to~~ z toho zisk pro ně i pro mne, sbornístra.

Děti tím získávaly hudebně:častým memorováním ovičily hudební paměť vnikaly do harmonisace vícehlasých úprav a zvykaly si udržet se v ktrémkoliv hlasu. Mně to umožňovalo přeskupovat je podle toho, jak silný jsem potřeboval ten který hlas. To bylo pro mne neocenitelné později při našich zájezdech ke koncertům, když se mi některý hlas nedostavil v dostatečném počtu. Nahražoval jsem - bez obav o zdar produkce - nedostatek z přebytečného počtu zpěváčků v jiných hlasech.

Při nacvičování třetího hlasu byl postup takový: dva zpěváčci zpívaly první a druhý hlas, všichni ostatní sledovali sluchem mou houslovou hru třetího hlasu, zrakově jeho notový obraz v partituře. Při opakování tichouče se připojovaly svým hlasem k houslím. Snažily se slyšet i první a druhý hlas a poznávat, jak třetí se v harmonii uplatňuje. Později, když jsme zpívaly čtyřhlasně, naučily se cítit, kdy trojhlasý akord už harmonii zavíral, a kdy ta zůstávala ještě otevřená a čekala až ji docelí čtvrtý hlas.

Tak bez učení theorie vnikaly do tajů a kouzla harmonie. Citem. Jím vedeny, dovedly si později k písničkám které k nim přišla z venku /byly to často i jen žlázky/ improvizovat velmi pěkné tří i čtyřhlasé harmonisace.

Když jsem pro dívky, které už vyšly ze školy, zřídila v ústavě krejčovskou a modistní dílnu - aby ony se mohly vyučit řemeslu a já abych si tak udržel kádr dobrých zpěváčků - jednak k pomoci při výchově dětí nově přibylých, jednak pro udržení co nejvyšší původně sboru k veřejnému vystupování zvláště v cizině - zněl z dílen při práci od rána do večera zpěv. V nich se vyráběly pěkné dámské šaty a klobouky a tam se také improviso- vaně, hudebním citem tvořily harmonisace, někdy velmi půvabné. Byly-li při tom Marjánka, Miluška, Jurka ~~je~~ Helena a Slávka netrpěly jejich improvisa- ce ani chudobou ani vědností. Lituji, že jsem si je nezaznamenal, abych jimi mohl nyní doložit své vypravování. Byl by to protiklad k tvrzení těch,

kdehľadali, že moje hudobná výchova je čistě mechanická, nicotná, pretože deťom nedáva nič hudobne hodnotného.

Byl by to viditeľný doklad, keď nemohu uviesť neviditeľný: že s jakou rozkošou moji spievajúci naslouchali na koncertoch - na ktoré radi chodili - umelckým hudobným dielam. Jak se při těch dovedli těžit z krásy melodií, bohatosti rytmů, výrazné dynamiky i z kouzla harmonie, do níž citem dovedli vnikat.

Še čoho viac ja som mohol dosáhnout svou zavrňovanou "mechanickou" hudobnou výchovou, pripočítali ja som k tomu, čo ja som práve povedal i to, že ja som své spievajúky naučil znát a milovat lidovou - pozdšji i umelou - píseň, ušlechtilé s porozuměním, citem ji zpívat, a způsobovat radost jim samým i těm, kdo je poslouchal.

Nu, teď už shruba víte, jak ja som vedl po hudobní stránce výchovu svých spieváčků. K tomu však musím povedět, že ja som jejich hudobní vzdělávání neisoloval od vzdělání všeobecného. Byl ja som si dobře vědom, že i jejich kultura hudobní poroste tím úspěšněji, čím všeobecně jejich vzdělání bude širší a hlubší.

Přesobil ja som proto na ně hovory, drobnými improvizovanými přednáškami, recitováním veršů, předčítáním ukázek z umelcké literatury, i půjčováním knih. Hovořili ja som o hereckém umění a ovšem nenechávali ja som bez povšimnutí ani umění výtvarné.

Tomu všemu věřím, že ony potom s živým zájmem a porozuměním uměly se chovat k tomu, k čemu ja som je vedl v hudbě a že dovedly nakonec s dokonalým pochopením zaoceňovat se nejtěšnějších vokálních skladeb a obětavým úsilím a prací.

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem 4/2009
(Řád pro nakládání se školními a jinými autorskými díly na UHK).

Datum Podpis studenta.....